

Ціна 2.00 дол.

НОВІ ДНІ

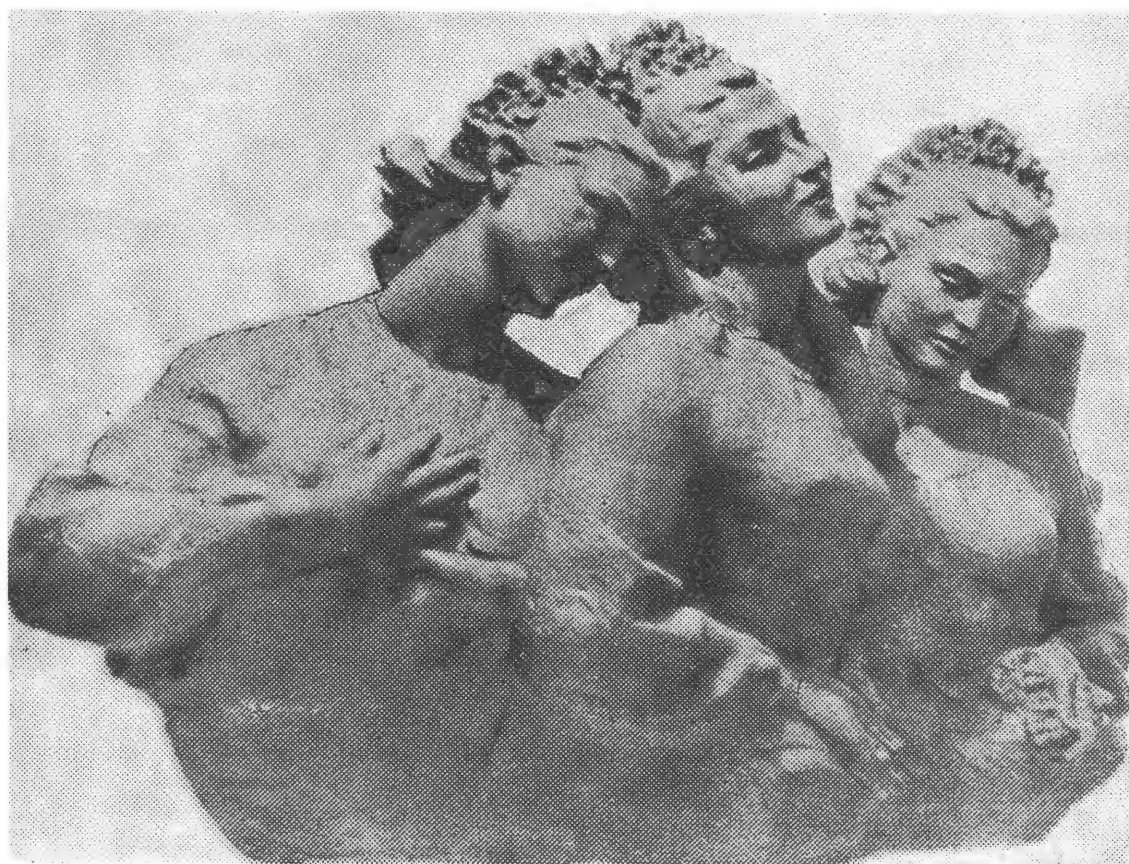
• NOWI DNI •

УКРАЇНСЬКИЙ УНІВЕРСАЛЬНИЙ ЖУРНАЛ

Vol. XXXIV.

ЛЮТИЙ — 1983 — FEBRUARY

№ 396

diasporiana.org.ua

NOWI DNI

A Ukrainian Monthly published every month
except August by the Nowi Dni Co. Ltd.
in Toronto, Ont., Canada

Editor-in-Chief: M. Dalney

Second Class Mail Registration Number 1668
International Standard Serial Number ISSN 0048-1017

Засновник і редактор 1950-1969 П. К. Волкняк

Видає
Спілка "НОВІ ДНІ" з обм. відповідальністю

РЕДАГУЄ КОЛЕГІЯ

Мар'ян Дальний -- головний редактор

Члени Редколегії: Тоня Горохонович, Василь І. Гришко,
Дмитро Кислиця, Олексій Коновал, Іван Манастир-
ський, Карпо Роговський.

Адміністратор — Григорій Мороз, тел. 252-4553

РІЧНА ПЕРЕДПЛАТА:

КАНАДА — 15 доларів

США — 15 доларів

АВСТРАЛІЯ — 14 австрал. доларів

Всі інші країни рівновартість 15 доларів
американських.

Чеки і грошові перекази виписувати на
"NOWI DNI".

НАШІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Австралії:

Mr. T. Myronenko, P. O. Box 302
Parramatta, N. S. W. 2150 Australia

У Великобританії:

Mr. A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd.
London W. 11, England

На Чикаго і околиці:

Mr. D. Hrushetsky
2635 Spruce Street
River Grove, Ill. 60171, USA

На Філадельфію і околиці:

Mr. S. Jewsevskyj.
420 Woodhaven Place, Philadelphia, Pa. 19116
USA

На Танлер Бей і околиці:

Mr. P. Swyrydenko, 133 Bethune Street
Thunder Bay "F", Ont. P7C 2G4

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ І АДМІНІСТРАЦІЇ:

NOWI DNI

Box 126, Postal Station "N"

TORONTO, ONT., CANADA

M8V 3S4

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Мих. Лавренко — СПОМИН ПРО КРУТИ	1
Клавдія Фольц — ЕЛІКСИР ЖИТТЯ	2
Леся Богуславець — НА ПРОЩУ ДО РІДНОЇ ЗЕМЛІ (9)	3
Редакція — АНАТОЛЬ ЮРИНЯК	5
Ганна Черинь — ЙОГО І НАША ЗОРЯ	7
Софія Наумович — ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО ЮРІЯ КЛИНОВОГО	9
Данило Міршук — ХРИСТОС НА ВОЛЬТОВІЙ ДУЗІ	14
Анна Галія Горбач — ПЕРЕКЛАДИ УКРАЇН- СЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА САМВИДАВУ НА НІМЕЦЬКУ МОВУ	17
Віталій Бендер — ЗАМІСТЬ ЗВОРОТНОЇ РЕПЛІКИ	19
Михайло Гава — МОЗАІКА КУЛЬТУРНИХ НОВИН	21
Мар'ян Дальний — НАЙГІРША КНИЖКА РОКУ?	24
о. Ярослав Свищук і інші — ВІДОЗВА УКРАЇН- СЬКО-ЄВРЕЙСЬКОГО ТОВАРИСТВА В НЬЮ-ЙОРКУ	25
М. Павленко — ПРО ЩО ВОНИ МОВЧАТЬ (2)	26
Олена Несіна — РОЗПАД ПРОТОНА І КІНЕЦЬ ВСЕСВІТУ	27
Юрій Ганас — "ГОСТЮВАННЯ" ЛІНИ КОСТЕНКО В ТОРОНТО	
Макар Дуда — Позитивні АСПЕКТИ (фейлетон)	29
А. Ляковський-Коломієць, В. Ірклівський, Євген Ф. Борис і інші — ЛИСТИ ДО РЕДАКЦІЇ	32

На першій сторінці обкладинки:

СЕСТРИ БАЙКО

Скульптура Вол. Одрехівського

- Передруки і переклади дозволені за поданням джерела.
- Статті з поданими іменами авторів не конче висловлюють погляди редакції.
- Незамовлених матеріалів редакція не повертає.
- Редакція не відповідає за зміст платних оголошень і застерігає собі право виправляти і скорочувати надіслані матеріали.

Література, наука, мистецтво, суспільне життя

Мих. ЛАВРЕНКО

СПОМИН ПРО КРУТИ

Сиджу при столі і лечу,
В думках, я по рідному краю.
Де в болях і крику й плачу —
Минуле давно воскресаю.

.....

Навколо кипить гураган...
Поранені кличуть підмогу...
Затисши в зубах свій наган —
Бинтую скривавлену ногу.

Повітря стрясають громи
І падають іскрами стріли;
Зелені ж і юні всі ми —
До бою завзяттям кипіли.

Топивсь під ногами нам сніг,
В ушах нам стодзвоном гуділо;
Утома валила нас з ніг —
Та йшли ми в освячене діло.

Хто міг тоді думать, що нас
Чекає така лиха доля?...
Нам запал у серці не гас —
І кликала в бій нас всіх воля.

І хтозна, щоб з бою було
Коли б не забракло набоїв...
З нас тисяча в бою б лягло —
Та край би цю рану загоїв.

Мо'тисяча — кров'ю душі
Ввесь край од руїн врятувала б?
Ми стали б на власній межі —
В Базарі знов жертва не впала б.

Судилась нам доля гірка
Щоб ми — все жили у покутах;
Немов би прокляття рука —
Поклала нас силу у Крутах.

В Базарі знов стільки лягло,
І в Першім Зимовім поході...
А скільки в снігах замело:
В Сибіру, в Соловках народу?...

Як глянуть в глибіню вікову,
Де кров'ю шляхи ми значили;
Скрізь видно щоразу нову —
Могили все поруч могили.

Росли вони наче гриби
Під дощ ув осінньому лісі.
А доля нам гнула горби —
Товкла, як те тісто в замісі...

Трагедія наша не в тім,
Що в Крутах ми трупом упали...
Ні... Лихо, що в бою от тім
Не всі за Україну стали.

Однак, там зродилась в душі
Стривожена мрія народу;
Всі виразно взріли: — Чужі
Взяли нашу знову свободу.

Тож в Крутах, в Базарі ще раз
Засвідчили ми свою волю:
Що запал нам в грудях не згас —
Ще безліч раз битись за долю.

Ми віримо — прийде ще час:
До бою нарід знов повстане,
Щоб вигнать назавжди од нас —
Криваву потвору — тирана.

І в Крутах, в Базарі тоді,
В Долинках, де теж лягла сила,
В пошану визвольничих дій —
Насиплем високі могили.

Щоб свідчили людям віки
(Що йдучи поклони б складали),
Щоб знали: хто ворог такий...
І хто за Україну впали.

Своїм тоді внукам старі
Розкажуть за чин наш —
завзятий...

Щоб ті научились горіть,
Як ми...
І за ВОЛЮ СТОЯТИ...

ЕЛІКСИР ЖИТТЯ

Мені тринадцятий минуло, коли на Україні наступав голодний 1932-33 рік. Як гадина підповзав він у кожне місто, в кожне село, на кожну вулицю і до кожної хати.

Наступила осінь. Наше місто, багате на зелень влітку, уже втратило своє зелене вбрання і стояло голе, прозоре. Життя в місті завмирало. Закривались кіна, театри, школи, крамниці, зменшуючи можливість дістати харчів, яких і раніш було обмаль, а тепер і те зникло.

Люди, як наполохані звірята, з опущеними плечима та поглядами уникали зустрічі зі знайомими. Хто знає, що кого чекає завтра. Когось оголосять "ворогом народу", заарештують, то й родичів та знайомих не помилують.

Щодня поспішали на базар з надією дістати щонебудь їстівне, але поштовхавшись серед тисячного натовпу таких же голодних, як і самі, вертались додому ні з чим. Хатні запаси давно вичерпані і життя трималися на хлібних та продуктових картках... Про продуктові картки можна було б і не згадувати, бо на них, давно уже нічого не давали, а на хлібні ще давали шматок якоїсь тяжкої чорної маси, що вустюками та половою трималась купи, і яку називали "хлібом". Але й цього "хліба" не можна було купити скільки завгодно, а можна було дістати лише на картки за таким розподілом: робітники тяжких та гарячих праць (доменщики, сталевари, шахтарі та под.) отримували картку першої категорії з 1 кілограмом хліба на день. На легших працях давались картки 2-ої і 3-ої категорії, по 800 та 600 грамів хліба на день на особу. Діти дошкільного віку, отримували дитячу картку з 250г., а так звані "їждевенці", як мати та підлітки, не отримували нічого.

В нашій родині з п'яти осіб, батько-механік діставав 800 грамів, 6-літній брат — 250г, а мати, я та старша сестра не діставали нічого.

Картки видавались щомісяця і кожного місяця був інший колір. А також різні категорії мали різні кольори.

Виглядали ці картки, як листочок із зошита, розподілений на квадрати, приблизно в 1 см і на кожному квадраті надруковане слово "хліб". А нижче — скільки грамів, а ще нижче — дата, місяць та рік.

Один кілограм і 50 грамів була норма на 5 осіб, яка втримувала життєвий вогник у виснажених тілах нашої родини. Батько вже був пухлий, але мусив ходити до праці, щоб не відобрали карток. "Кто не работает, тот не ест" — казав Сталін. Інші члени родини були кістяки обтягнуті шкірою.

Надійшла зима. Люди вмирали на вулицях, в чергах за хлібом, в скверах, на холодних лавах, — де присів відпочити та вже й не встав.

Вантажні авта, з відгодованими "телохранітелями" їздили по вулицях та підбирали тіла померлих, бо ховати ніхто не мав сили.

Зникли з вулиць собаки, коти і навіть щурі і миші. Люди їли все. Були чутки, що траплялися випадки канібалізму....

Минув Новий рік, кінчався січень і ніс людям надію на прихід весни, і хоч якоїсь травички, яку можна жувати. Лише б пережити лютий місяць, а в березні вже весна... весна...

Та лютий розгулявся відповідно своєї назви. Лютував мороз. Холодний, гострий вітер дув з неймовірною силою, валив у кучугури людей, які вже не мали сили піднятися. А треба ж було виходити з хати та йти в чергу за шматком отієї гливи, за шматком еліксиру життя.

Брат мій занедужав і лежав у гарячці. Мати не відходила від нього. І вся відповідальність за хліб лежала на мені та на сестрі.

Одного ранку, ще в темноті, пішла сестра займати чергу (на щастя крамниця була недалеко, лише через дві вулиці, за рогом). А коли розвиднилось, прийшов мій час замінити сестру, щоб не закацубла на морозі, бо крамниця ще була зачинена і люди, замотані у всяке ганчір'я, старі коци, ковдри, рушники, закриваючись від вітру по самі очі, стояли і сиділи попід стінами крамниці, та сусідніх до неї хат.

Нарешті крамниця відчинилась і вся оця сіра маса лахміття посунула в крамницю. Тут було затишніше і пахло гарячим хлібом, що ще більше дратувало голодні шлунки. Підходить моя черга. Купую ще гарячий хліб, пхаю на груди, за полу пальта, а карточки за широкий відворот на рукаві. Кишень не було. Я поспішила вилізти з переповненої людьми крамниці. До рогу дійшла хутенько, а на розі з неймовірним поштовхом стрів мене вітер, зірвав з голови на плечі хустку і звалив мене на кучугуру снігу. Ледь-ледь я підвелась, натягнула на голову хустку і задихаючись від вітру всунулась в хату. Сестра допомогла мені роздягнутись, взяла хліб і почала ділити на 5 рівних шматків. Я грілась біля печі. Мати запитала за картки.

— За відворотом рукава, — відповіла я від печі.

Сестра, обшукавши рукави, стурбовано заявила: — Карток немає!...

— Як немає!!!? — схопилась мати. — Де ж ти картки поділа, дитино моя?

Я дивилась на них із страхом, бо до мого мислення поволі доходила страшна здогадка, що я згубила картки. А може ще в крамниці, в суматосі хтось їх витягнув. Крадіжки траплялись часто.

Але згубити? Ні! Не може бути! Картки мусять бути за відворотом. Шукаємо ще раз, вивертаємо рукави, трусимо пальто і хустку — карток немає.

— Ой, Боже ж мій, зойкнула мати, що ж тепер буде, це ж нам усім вірна смерть. Як же ми скажемо про це батькові? Ідіть дівчата, шукайте, може знайдете.

НА ПРОЩУ ДО РІДНОЇ ЗЕМЛІ

(9) ЯК ТЕБЕ НЕ ЛЮБИТИ, КИЄВЕ МІЙ

Пішли ми. Де ж шукати? Вулиці порожні. Лише вітер ще далі свистів, гнав завірюху і з неба, й землі. Крижинки снігу забивались під сукню, в рукави пальта, за ковнір, забивали очі і дихання. А кругом лиш голі дерева, безлюдні вулиці та кучугури снігу... Заглядаємо у двори, під уламки парканів. Нема! Немає ніде. Сніг та сніг. А може хтось уже знайшов і підібрав у власну кишеню. Задубіли руки й ноги і ми, винуваю, з порожніми руками вертаємось до хати. Слава Богу хоч у хаті тепло, мали щастя ще влітку купити вугілля. Але саме тепло не врятує нас від смерті. В хаті тихо, як при мертвому, лиш чути стогін хворого брата та наше схлипування. Всі три плачемо.

В післяобідню пору прийшов батько з праці і застав заплакані обличчя та опухлі очі.

Мати про все розповіла. Вона оповідає, а мене пригноблює страх, мучить совість, що я не сповнила їхнього довіря і втратила останній порятунк на життя. Щож зараз зі мною зробить батько? Чи буде бити? Чи вижене з хати? Чи яку іншу кару загадає?...

Але батько, хоч завжди строгий до порядку, ніколи нас не бив і зараз мовчки стояв проти мене. Подивився зі свого високого росту на мою малу виснажену постать, зітхнув і сказав:

— Вдягайтеся, дівчата, підемо ще раз шукати.

І знов, як і вперше, ми безнадійно обшукували дерева, паркани, розходились в різні кінці вулиці і знов сходились до купи і радились де ще треба шукати. Крамниця вже була заперта. Хліб розпроданий.

А вітер оскаженіло продовжував біснуватись.

— Ану, дочко, пройдемо ще раз від крамниці до хати, і ти точнісінько покажи, як ти йшла, де тебе вітер звалив, як ти вставала, — сказав батько.

Я проробляла все так, як він того бажав. І коли натягувала з плечей на голову хустку, батько сказав:

— Стій! Це ось тут сталось. Ти підняла догори руки, а вітер видав геть картки. Ось тепер підемо в напрямку куди вітер віс.

І ми пішли за вітром в протилежний від нашої хати напрямок.

На розі, колись загородженим парканчиком росли кущі бузу. Тепер не було ані паркану, ані товстих стовбурів кущів, хтось поламав на паливо, а лише з під снігу стирчали гострі залишки обламаних кущів.

— Ось тут, дівчата, і будемо шукати. Рийте обережно сніг поміж стовбурчиками; наче ви траву полете в грядці, — сказав батько.

І ми заходились "полоти"... Та щастя припало на батькову долю...

— Дівчата, сюди! Ось тут папірці! — гукнув батько.

І ми, обережно, як археологи змітають порохи із знайдених дорогоцінних скарбів, забувши за втому і не відчуваючи посинілих, задубілих пальців, шматочок за шматочком, рятували спід снігу тоненькі папірці пошматованих вітром карточок.

До хати увійшли уже при каганці, де на нас чекала пайка "еліксиру життя" (бодай його в та-

"З могили було видно на горах високі дзвіниці, церкви з золотими верхами. Кругом Києва в долині зеленів густий ліс, синів за Дніпром, ніби повитий сизим туманом, бір, а між соснами подекуди блищали широкі плеса розмитого Дніпра. В лісі блищали золоті хрести монастирів, неначе дорогі камінці розкидані зверху на бору. Сонце світило на Київські гори; золоті верхи, та білі дзвіниці здавалися для неї дивною казкою. Вона вперше йшла до Києва..."

Це так прочанам виглядав Київ у повісті "Кайдашева сім'я" Нечуя Левицького. А нам, сучасним прочанам, як він виглядав?

Немає вже багатьох монастирів і церков, прогрес знищив багато лісів, змінив вигляд Дніпра, але й досі вигляд Києва "дух забиває", враження зостається незабутнє!

Ми ходимо з Христею по місті, і я, мов губка, вбираю у себе все бачене, почуте, всі настрої, почуття від музеїв, церков, парків, природи, щоб зосталися в душі моїй на віки вічні.

— Оце так, не встигли приїхати, а вже поспішаємо на побачення, — дивується сусідка.

— Як же ми його пізнаємо? — турбуюся я.

— Та казав по телефону, що чекатиме біля готелю у вишній сороці.

Ми нашвидку причепурюємося. Я беру свою торбинку і висипаю з неї на ліжко всю трибуху. Треба ж і лад дати. Це не звичайна жіноча торбинка; ні, вона розрахована на подорож і має стільки закарпелків, що й досі плутаю, що де є. Як починали подорож, там була навіть спідня білизна і пару суконок. Ану ж валізки загубляться, і таке людям бувало! Та й зараз вона не порожня. Крім документів, грошей, чеків квитків, тут декілька пар панчіх, дрібні подарунки, кухоль, пластикові торбинки (ану ж по дорозі щось трапиться купити, в що візьмеш?). Також завжди в запасі маю з півдня пиріжків: з сиром, маком, капустою. Одним словом, все на похваті. Ношу її через плече, перекладаючи то на одне, то на друге. Зараз перебираю це все, докладаю нові речі і разом пояснюю Христі.

кому вигляді, ніколи не куштувало людство), і горщик горячої води. Перемучені всі пішли до ліжок. Наступила нічна моторошна тиша, в якій ще виразніше було чути важке дихання та стогін хворого брата і тиху молитву матері:

— Слава Тобі, Господи! Слава Тобі, Спасителю наш, що Ти ще раз відвів від нас руку смерті. Амінь!

— Перед від'їздом прийшла до мене кума Ліда та й каже: "Вже декілька років з батьками листуюся, а оце недавно знайомий один (разом училися!) від них адресу узяв і собі озвався. Цікаво було почути про долю колишніх друзів, давнє згадати. Пройшов чоловік війну, був поранений, а тепер ще й серце не дописує. Ліків, які раніш він приймав, не стало, от і просить людина допомоги. Кумонько-голубонько, буду тобі безмежно вдячна, передай йому ці пляшечки з таблетками". Що зробиш? Як можна відмовити рідній кумі? От і взяла.

Я беру зараз ці ліки для серця і кладу у торбину.

Надворі вже добре припікало, коли ми вийшли з готелю і зразу ж його побачили. Ставний з сивиною, він підійшов, привітався і дав букет квітів. Я передала ліки. Ми пішли з ним оглянути схили Дніпра. Він розпитував про куму, про наше життя. Турбувався, як намовити Ліду, щоб і вона відвідала Київ. Згадував минуле. Кожна лавочка, кожен закуток на горі Щекавиці це спогади зв'язані із кумою. Слухаючи його зідхання і приказування "Отут ми з Лідусею обнімалися, тут човном каталися, тут цілувалися", я гадала: яке велике діло любов! Скільки літ, скільки зим пройшло, а він і досі пам'ятає! Недарма кажуть брати поляки: "перша любов не іржавіє".

Потім ще й згрішила та й думаю: капосна кума, тут у них така драма була, а вона ні гу-гу. Недарма кажуть, "в тихім болоті чорти плодяться, тиха вода береги рве!" А я ж мала її за таку святу та божу! І тому коли він запитав: — А яке у вас враження від зустрічі з дисидентами? — я, з несподіванки, трохи морозивом не подалася, яким саме насолоджувалася.

— Та я власне їх і не стрічала, — промимри-ла я.

— Чому ж, бачили їх і чули, — втручається Христя. — Ріжні люди, ріжні у них погляди на життя. Не з усіма доводилось згоджуватися, але відчували, що говорять вони від щирого серця.

— У вас розписують, наче їх багато, а насправді, то ж одиниці, — пояснює він.

Потім пішли інші запитання.

— А книжки які привезли із собою?

— Та що ви, їх же заборонено брати!

— А дехто не вважає привозить. З яких країв ви походите? Чи є родичі? Листуєтесь? Ви ж мені довіряєте?...

І так пильно заглядає у очі.

— А як ваша проходить подорож?

— Та все добре, але раз у халепу попали; їхали подивитися на Почаївський собор, а попали в міліцію, — розказує Христя.

Він стурбувався:

— Шкода, шкода. Знаєте, народ за останньої війни так постраждав, то тепер обережний.

— А в Європі теж війна була, та їдь куди хочеш, — зауважує Христя.

В цю хвилину назустріч по стежці йшов чорнявий стрункий чоловік. Нас знайомлять:

— Це відомий письменник-поет Віталій Коротич.

Він спиняється, привітно всміхається, жартує з моєї торбини:

— В нас такі, вагоновожаті в трамваї носять, — кидає репліку.

Я радію, зустріли живого поета! Та ще й бува-лого. Їздив він по світах, відвідував Канаду, Америку, зрозуміє, як людині кортить все побачити, та ще на рідній стороні! Саме в нього і треба спитати ради-поради. Бо хто питає, той не блудить. — Товаришу поете, — звертаюсь до нього, — як нам у Канів до Тараса Григоровича потрапити, але так, щоб у міліцію не потрапити? Де того дозволу дістати? Бо щоб їхати офіційно з шофером та провідником, дорого коштує, а ми й вигроши-лися.

А він усміхнувся з лукавинкою і говорить:

— Розкажу вам мій улюблений анекдот, може в пригоді стане. Прийшов одного разу в суботу до рабина бідний єврей та й просить: — "Дозволь, рабине, сьогодні мені поголитися. Дочка заміж виходить." А рабин, саме голиться й каже: — "Ні сьогодні ніяк не можна, сьогодні святий день". От переступив чоловік з ноги на ногу і знов просить: — "Та ж така важлива okazія — дочка одружується!" А рабин і далі голиться і стоїть на своєму: — "Я ж сказав, сьогодні не можна, святий день." Постояв бідний єврей, почухав потилицю, та й не-сміливо запитує: — "А як же ви, рабине, у свя-тий день голитесь?" — "Я голитися то голюсь, але дозволу не питаю" — відказав рабин!...

Наш знайомий хоче віддячити нам за ліки.

— Маю товариша, в якого машина є, от і покажемо вам Київ, — каже прощаючись.

— Нам повезло! — кричу сусідці, — тепер не пропадемо, він за нами догляне!

Христя саме цокотіла, перечислюючи всі місцевини, що ми мусим побачити. Раптом вона спинилася, задумалась на хвилину і рече:

— Дійсно він догляне, він наш ангел охоронитель!

Я не люблю, коли сусідка дає людям кличку, але ця назва припала мені до душі і надалі ми його лише так називали.

Другого дня ангел охоронитель прикотив із знайомим автотом. Ми сіли і по-панському рушили на оглядини.

— Я вже точно знаю, чого вас не пускали в Почаїв, — почав він розмову, шойно сіли ми у машину. — Там важливі військові об'єкти!

— Ти диви, а я й не примітила, — дивуюся.

— Ми рахуємо, краще сто туристів невинних затримати і не пустити, ніж один справжній шпигун проникне!

— То у вас певне на кожному кроці ті "воєнні об'єкти", бо ж ніде не пускають без дозволу, — зауважує сусідка.

Спершу їдемо до церкви св. Володимира. Там саме йшла Служба Божа. Було повно людей. Все сяяло від свічок, від кришталевих канделябрів, що звисали із стелі. Розмір церкви, чудові розписи на стінах, царські ворота, — все це треба побачити, щоб відчутти те захоплення, яке полонило нас. Мабуть, саме так виглядало Володимирові Великому, коли греки намагалися показати йому пе-

ревагу своєї церкви. Співав хор. І цей спів чужою мовою ранив серце. Чужим духом тут пахло.

Христя вийняла хрест наверх, наче й під блюзкою йому погано було, повільно, мов архирей на празник, перехрестилася і стала навколішки. З страхом я дивилася чи не почне вона ще й поклони бити. Від неї всього сподівайся.

— Ну, от ви освічені люди, — невже вірите в Бога? — питає наш знайомий.

— Та знаєте, — мнуся я, — оточення і виховання має вагу...

— Правду я кажу, треті півні не проспівують, як ти тричі відречешся мене, — тихо проказує Христя, наче читає з Євангелії. Подумаєш, яка начитана, а сама ж, як баран на зорях в релігії розуміється.

Я намагаюся їй пізніше пояснити, що часом і чортові свічку треба поставити, але все надаремно.

Потім їдемо оглянути Андріївський собор. Яка краса. Для мене це найкрасивіша церква у Києві. Така легкість відчувається у будові, стоїть, мов виточена, мов ювелірна прикраса, сяє на сонці своєю позолотою.

— Це архітектора Растрелліна, — пояснює ангел охоронитель.

— Зовсім до італійського ім'я подібне, — дивуюсь.

— Та він власне і був італієць — Растреллі, — уточнює знайомий.

Піднімаємося по сходах і заходимо в середину. Хоч зробили з цієї церкви музей, відчуваєш, що призначена вона для похвали Всевишньому. Відомий зимовий палац у Ленінграді теж будова цього архітектора, але Андріївський Собор за красою і виконанням рахується найкращим твором Растреллі.

Наш побут у Києві можна поділити на дні, які проводили з ангелом охоронителем, і дні, які проводили в колі інших людей.

Наступного ранку ангел охоронитель повів нас до музею Шевченка. Ми з пієтизмом оглядали картини, мальовані самим поетом, рукописи й усе зібране про життя і творчість нашого кобзаря. Дисонансом вражали погруддя Пушкіна, Бєлінського та інших, які будучи великі у своїй сфері, нічого спільного ні з поетом ні з українською культурою не мали...

— А в Чернівцях Шевченкові пам'ятника немає, — мов Пилип з конопель, вискакує Христя.

— Це тому, що Шевченко ніколи Чернівців не відвідував, — пояснює наш знайомий.

— Інші теж там не бували, а пам'ятники їхні стоять, — знову своєї сусідка.

Я благально дивлюся на неї. Вперта жіночка — А все таки стрижене!

По залі водила групу й розповідала по-всесоюзному, офіційна провідниця.

— Ви заважаєте мені! визвірилася вона на ангела охоронителя.

Він тихенько українською мовою пояснював далі, але знову гримнула на нього всевидюча мадама. Тоді ми пішли в протилежний куток, але й туди почала метати блискавиці гієна огненна. Прийшлося почекати поки група пішла в іншу кімнату, щоб продовжувати свої оглядини. В

ЛЮДИНА ВСІХ СЕЗОНІВ — АНАТОЛЬ ЮРИНЯК

Популярний англійський вислів "людина всіх сезонів" або пір року, великою мірою відноситься до відомого українського літературознавця із широким колом зацікавлень та активною участю у різних ділянках українського культурно-громадського життя ЮРІЯ БОГДАНОВИЧА ЮРИНЯКА, який у кінці минулого року відзначав своє 80-ліття.

Знаний як Анатоль Юриняк, він є автором ряду книжок різних жанрів, літературознавчих творів, довідок і статей на різноманітні теми.

Різнomanітність тематики А. Юриняка зумовлена багатогранністю його життєвих зацікавлень і намаганням надробити, навздогнати втрачений час і змарновані роки в умовах важкої підрадянської дійсності.

Творчий дорібок Ювіляра найкраще свідчить про його ширий український демократизм, гуманізм і життєрадісність.

Редакцію "Нових днів" і читачі бажають нашому багаторічному співробітникові у м. Лос Анджелес, Каліфорнія, — багато здоров'я і творчих років!

РЕДАКЦІЯ

останній кімнаті стояла труна, посмертна маска з поета і грали його заповіт. Ділимось враженнями. Розмова переходить на вагу української мови:

— Та властиво кажучи, що таке українська мова? — філософствує ангел охоронитель, — Це, як і інші мови, дев'яносто процентів чужих слів, а десять місцевих. Я цікавлюся мовами, отже знаю. Не зрозумійте мене погано я люблю українську мову і хотів би, щоб вона існувала. Але треба бути реалістом. Українська мова погано зникне і буде одна всеоюзна. Мені боляче, але це неминуче. Це закон природи. Проти цього нічого не вдієш. Це життя, це прогрес і спинити його не можна.

— То як прийдеться завітати на батьківщину років за десять, української мови вже не буде? — це Христя.

— Ну, що ви! — жахається він. — Я мав на

увазі повільно нормальним шляхом це станеться десь за років двісті...

Багато туристів, вернувшись з подорожі по рідній землі, залюбки розповідають за те, які убірально-прийшло їм відвідати. Із смаком зупиняються на усіх деталях їхньої архітектури. Я обіцяла собі обминати цю тему. Але людина земна істота. І виходячи із музею Шевченка, з цього чудового місця святини поета, прийшло і мені піти, куди цар пішки ходить. І тут не витримала, відчула обурення і кипіла. Які антисанітарні умовини, яка архаїчна свстема! І це не на вулиці, не в готелі, чи в потязі, а саме в музеї! Кому це потрібно? Своїм чи туристам?!

Ми крокуємо містом. Ангел охоронитель висловлює думку:

— А вам оці усі люди напевне чужі. Ви не знаєте їхніх прагнень, стремлінь.

— Ви помиляєтесь, — мовить сусідка. — Ці люди мені рідні. Їхня радість — моя радість, їхнє горе болить і мені. Ви забуваєте — я теж колись розділяла їхню долю.

Ми з сусідкою йдемо оглянути собор св. Софії. На майдані перед входом гарцює на коні Богдан Хмельницький.

— Здоров батьку, Богдане! — озиваюсь до нього. Не так сталося, як гадалося. Не все то правда, що на весіллі співають!

— "Амінь тобі, великий муже, великий славний та не дуже", — цитує Христа Кобзаря.

— А мені шкода старого. Коли вмер, а й досі спокою не має, мусить гуцати на коні, — кажу жарно.

— Бачили очі, що купували, їжте хоч повилазьте, — ріже сусідка.

Коли заходимо до собору св. Софії, мені приходить на думку слово — храм. Саме тут був для мене храм української культури. Дивлячись на фрески, чудову мозаїку, сповнену свіжих барв, навіть Христіна душа відчула "благовілля", як вона висловила. Мати Божа, Вседержитель, апостоли, ангели, родина Ярослава Мудрого — все незабутнє. Тут же стоїть сакрофаг де похований цей князь. Дивись і не вірисься, що все це збереглося, що таке прекрасне. Всі патріотичні імпрези, лекції з історії, численні академії не досягли того, що зробило знайомство з Києвом! Вперше збагнула наше культурне багатство, усвідомила, що в моїх жилах тече їхня кров що доля мого народу, де б не була моя доля. І почуття великої гордості за цих предків, за цю спадщину, сповнило моє ество.

Був незабутній червневий вечір. Ми ішли по Хрещатику. Пройшло саме половина нашого побуту в місті.

— Як гадаєш, — запитує Христю, — якби ти описала своє захоплення Києвом? Я б порівняла це до чарівного напою, до вина, настоящего на материнці, чебрецю, барвінку, Євшан-зілля. Коли п'єш його, — усі запахи, присмаки, невидимі чари, хмелем ідуть у голову, розходяться по всім тілі. І ти п'янієш цим містом.

Христя, слухаючи, усміхається:

— Ти розумієшся на вині?

— Ні, — признаюся, — це тільки уява моя так дописує.

— А я своє захоплення не лише Києвом, а взагалі рідним краєм хотіла б передати інакше. Може барвами? Чи можна таку намалювати картину? Мабуть це була б не одна, а ціла серія, бо всіх кольорів і відтінків в одну не умістиш. А музикою? Скажимо, народними інструментами. Як би мала талант, я б створила симфонію і назвала її "Зустріч із Батьківщиною".

Щойно ступила на рідну землю, як у душі моїй озвалися ніжні звуки флюяри. Потім тихо і тужно скрипки прилучилися, далі весело заграли сопілочки, приєднались цимбали, дзвінко засміялися бубни. У Карпатах затрембітали трембіти, подали свій голос сурми. В кожному місті приставали нові інструменти до цієї симфонії. Одні плакали-ридали, роздирали своїми звуками душу, другі сміялися, вибивали дрібшечки, метелиці, крутилися сп'янені щастям. Кожен виводив свою окрему мелодію, але разом, доповнювали одне одного, перепліталися, тремтіли, переливалися і зростали в одну могутню хвилю тонів. Це був гимн на честь природи рідної, туга за втраченим, радість знайденого, це пісня на честь невмирущості мого народу.

— Ну, а в Києві, що ти почула?

— Тут заграли бандури: то як хвилі на морі, то як вітер у полі, переливалися, бреніли у моїй душі. А на тлі цієї могутньої зливи звуків я почула потужні удари літаврів. Вони ритмічно гриміли мов удари живого серця. Так у Києві б'ється серце мого народу!

ВИСПІД КОНКУРСУ НА НАУКОВІ ІСТОРИЧНІ ТВОРИ ФОНДУ ІМ. ЛЕСІ І ПЕТРА КОВАЛЕВИХ

Члени журі конкурсу на історично-науковий твір з Фонду ім. Лесі і Петра Ковалевих, з реченням до кінця 1981 року в складі: д-р Марта Богачевська Хом'як, д-р Мирослав Лабунька й д-р Ігор Шевченко одноголосно рішили признати премію ім. Ковалевих творів проф. Омеляна Прицака під заголовком *The Origin of Rus', Volume 1: Scandinavian Sources other than the Sagas* (Cambridge, Massachusetts, 1981).

КОНКУРС НА НАУКОВІ ІСТОРИЧНІ ТВОРИ ФОНДУ ІМ. ЛЕСІ І ПЕТРА КОВАЛЕВИХ

Діловий Комітет Союзу Українок Америки для конкурсу на наукові історичні твори Фонду ім. Лесі і Петра Ковалевих проголошує наступний конкурс на науковий історичний твір з реченням надсилання творів до 31-го грудня 1984 р.

Згідно з бажанням фундаторів, твір повинен мати позитивне державницьке навітлення, причому темі можна зачерпнути з будь-якого відтинку української історії.

Твір повинен мати найменше 100 сторінок машинопису. Присилати можна теж друковані твори українською або англійською мовами.

Склад журі і висота нагород будуть подані згодом. Твори надсилати на адресу:

Ukrainian National Women's League of America
108 Second Ave.
New York, N.Y. 10003

Ганна ЧЕРІНЬ

ЙОГО І НАША ЗОРЯ

(О. Гончар. *Твоя зоря*. Київ, Рад. письменник, 1980. 358 ст.)

Олесь Гончар, депутат Верховної Ради СРСР, лауреат багатьох премій, автор "Тронки", "Пороносців", "Таврії" й свого часу sensationного "Собору", чотири роки працював над своїм останнім твором "Твоя зоря" (1976-1980). Прикладаючи математику, виходило б щось по 90 сторінок на рік — на советські темпи не дуже багато. Але твір міряється не кількістю сторінок, а якістю. І також його новістю.

"Твоя зоря" визначається новою темою, зародки якої були вже й в "Соборі", а можливість таких тем настала тоді, коли продріналися горезвісна залізна заслона. Стали більш надійних мистців "пускати" закордон. Вже навіть Ліна Костенко побувала на курортах Болгарії й відобразила це в своїх нових поезіях, але до нас її не посилають. Гончар же, як і Драч та Коротич, об'їздив мало не весь світ і має тепер козирі для роману-травелогу. Роман його складається з двох нерівних частин: *Подорож до Мадонни* (з великої літери!) — і *Перед світлофором*. Дія відбувається в трьох планах: сучасному (в Америці, імовірно, в Нью-Йорку), в минулому (в повоєнній селі Тернівщині) і в давноминулому (часи війни в тій же Тернівщині й околицях). Минуле й давноминуле подане в формі розповіді, коли головний герой з приятелем і не по літах поважною 13-літньою дівчинкою їдуть до Мадонни. При чім тут Мадонна? Вона — Слов'янська, може й українська, але ні герої, ні тим більше читач її не побачили: коли довга дорога привела мандрівників до Музею, там був страйк, і в Музей нікого не пустили.

Гончар увесь час перескакує з першого пляну на другий, на третій і назад, плутаючи так, що часом важко зорієнтуватися. Але тепер це в моді.

Головний герой, Кирик Заболотний, під час війни був "льотчиком". Коли його літак збили німці, він лежав тяжко поранений у куцах, і там його підібрали сільські дівчата, підлікували й вивезли з окупованих німцями теренів до советського шпиталю. Софію, дівчину, що його доглядала, Заболотний знову зустрів уже по війні, цілком випадково, коли вона, худа, хвора, вимучена й зовсім негарна, тягла на собі величезну копу сіна. Вдячність і любов поєднали цю пару навіки в ідеальне подружжя.

По війні Заболотний став дипломатом. Чомусь його посилали весь час у різні країни, так наче він знав усі мови й усі на світі обставини. Виявляється, каже автор, що "советські амбасадори" — люди, як усі, "нічого ведмежого в них, навіть є якийсь шарм". Советські дипломати досить

швидко акліматизувались у Америці: встають рано, зразу включають телевізор, їдять "корн-флекс", грають в теніс, вправляють "йогу" захоплюються автоперегонами (їх вони називають "авторалі"), клопочуться біля бару: "Тобі сьогодні що? Чисте віскі чи віскі енд тонік?" — "Мені без віскі, тільки "енд тонік", — відповідь на це. Советські дипломати, навіть такі кришталево-позитивні, як Заболотний, женуть "бьюіком" на "стонадцять миль", смалють "кемел", а "тикети" складають у скриньку (мабуть, дипломати не повинні їх платити). Дружина Заболотного "має водійський хист: використовує кожний сантиметр" і перескакує з лінії в лінію. Отож, всі ми знаємо як приємно з такими їздцями на дорозі! Що дипломати роблять в амбасаді — лишається таємницею. Гончар тільки досить детально розповідає про бенкети та прийняття, на котрих дуже важливу роль грають туалети й звабні манери дам. Особливо розкішні — "Африканські ночі" не названого по імені диктатора, де Заболотний "за звичаєм предків п'є віскі з льодом. Де в нас такі звичаї бували? Наші предки й льоду не мали влітку, а взимку воліли гарячого! Дружина іншого дипломата, Тамара Дударевич, випинає груди й "мимохіть пускає бісики тонкобровому мексиканцеві". Вона приписує собі авторство вислову "Маємо все й не маємо нічого". Що б це мало означати, — невідомо. Можливо, вона має на увазі економічний стан підсоветської України! Тамара однією чаркою не обмежується, починає "хуліганити", й чоловік забирає її додому.

Опинившись під тими ж зорями, що й ми, Гончар у деталях зображує дорогу — "хайвей" і все, що на ній і обабіч неї трапляється. Тут і "ексиденти", і "людина-квітка" або "хіппі", що просить підвезти, тут і бензинові станції, ресторани з гарненькими і дуже ввічливими кельнерками, навіть українського роду хлопець при газоліні, тут і негр-пасічник, що постачає амбасадора медом тут і проблеми занечищення, бруду, "смог"...

І раптом — контраст. Автор переносить в благословенну Тернівщину, "де польова доріжка побігла невідь-куди поміж голубими житами, високими, мов хмарочоси! Де єдиний лайнер — Романова бджола, прогукуючи над тобою, погула над хлібами, полетіла у білий-білий, налитий саявом світ". Тернівщина, як Зачіплянка в "Соборі", з її акаціями, прекрасна зі своїми глинищами, вербами й ставком-калабанею. Ще один контраст: по війні, в Свято перемоги, "у вишневому цвіті тонуть білесенькі вдовинські хати, а самі вдови в

чорних хустках, суворі, мов піфії, сидять край шляху". Отож, там є зоря нашого героя. Де б він не був, мріє про Україну, про свій хуторець, де він збирається вже й на пенсію піти та бджіл плекати. А покищо — побачивши спориш на газолінці, радіє зустрічі із рідним зіллям. А в розмові з американським пасічником, Заболотний завважує, що перший рамковий вулик був винайдений в Україні. Слава тобі, Господи, хоч один патент маємо!

Коли порівнюється життя в Америці з життям в Україні, автор застосовує подвійні стандарти. В Америці, бачите, бандітизм, несправедливість, автокатастрофи, бездіяльність, взаємне недовір'я... Заболотний алярмує, що природа занецижена до межі, але він хоче і авто, і "рефрижератор" і телевізор, і добру їжу, і "кемел", і курорти — а все це без занециження й руйнування природи не можливе. І ці самі проблеми є в Україні. От поїхали дипломати у відпустку, не куди ж інде як саме в Україну, та й по дорозі, женучи понад норму, також натрапили на катастрофу: хтось ударив велисопедиста й утік. Заболотний вирішив підібрати непритомну жертву й відвезти до шпиталю, а його приятель гвалтував, що цього робити не можна, бо вклепаєшся в судовий процес. Отже, і там лишають на шляху забитих і пораниених, щоб не попасти в халепу. Так само, як у Америці. Письменник пише часом більше, ніж хоче. Якщо він має талант, правда знайде місце в його творах, у рядках або між рядками.

В пляні подій давноминутих, автор змальовує пропес колективізації в 30-ті роки, коли головний герой був ще дитиною. Гончар розповідає, як жінки масово протестували проти колективізації, як водили головного активіста в хомуті по цілیم селі, як бунтували проти замкнення церкви. Не можна читати без жаху тих рядків, де розповідається, як школярів змушували брати участь у "розкуркуленнях". Їм давали в руки шупи й посадили на горища та в закамарки, де дорослий не проліз би, заставляли вишукувати серед павутиння "різні книжки та журнали, шлики та башлики, а може ле попадеться й наган чи жменя іржавих патронів". А головне, вишукувати закопане збіжжя. Вистукували стіни, довбали долівку, тельбушили комори. "Нічий уже плач прийняти бригаду не міг". Активісти трошили хазяйські ковбаси, здирали кичими, гнабували кожухи, а селян виганяли на Сибір. Так вони вигнали й сепедняка, чесного пасічника Романа, з Родиною. "Курчвлі" покидали Україну з такими словами: "Була Україна, як дівчина у вінку — стане, як старчиха". Пророчі слова, що їх у цім творі задокументував Олесь Гончар.

Як і в інших творах, Гончар ставиться з пошаною до народніх звичаїв, включно з релігійними. Одного разу, піл час війни, українські вояки врятували ікону. "Ми рятували Мадонну, а вона рятувала нас", завважує автор.

Твір цей, якщо й не найкращий із добробку Гончара, все ж гарно написаний. Мова й образи Гончара чи не найкращі в сучасній літературі, поруч із майстрами слова Дімаровим і Гудалом. Всі три вони, як Антей, тримаються рідної землі, україн-

ського села. І зрозуміло, чому: село — це остання оборонна фортеця нашої мови й культури.

Образи Гончара — яскраві, виразні, їх легко запам'ятати (взяти хочби Олексу — "бандита", всі негативні риси якого покриває його свята любов до української Мадонни — Надьки; або дуже складний образ Мини, що з садиста-колективізатора перетворився в цілком добру й порядну людину, що навіть іноді в садку читає Коран!) Чимало місця присвячує автор дітям, їх ідеалізові, їх дитячій любові до обожнюваної ними незаміжньої матері-української Мадонни-Надьки; їх шуканню райдуги, що через неї можна дістатися до неба, так як колись малий Тарас Шевченко шукав залізних стовпів, що підпирають небо... Отож, під час колективізації один вчитель вів дітей на "розкуркулювання", а другий гнівно виступав проти цього: "Ви ці крихкі, незформовані душі без вагань кидаєте у вирвище найлютіших пристрастей, в ці повсякчасні вибвхи ненависти, де людина звіріє, втрачає себе". Оце ж і є правда, що її висловлює автор устами свого героя. "Тягати малолітків на ці ваші операції, щоб життя їхнє починалося з картин обшуків, руйнувань, з людських драм... Звалити на дитячі плечі ті ваші залізні шупи, а на крихку душу звалити ще непосильніший тягар прокльонів та зойків"... Картина ясна!

Автор любить дорогу. "Вона єднає, вона й розлучає. Зрідка відповість, а частіше сама запитує про щось... І що цікаво: для всіх існує вона — як небо чи як повітря... Будь ласка: мчаться тут містери добрі й недобрі, білі, чорні, старі, молоді. Правдиві, брехливі. Сучасні донкіхоти й, може, сучасні собакевичі. Поруч у потоці летять витончена душа й рило свиняче, зірка екрана й гангстер, геній і вбоге ніщо..."

Твір просякнений шляхетною ідеєю єдності всього світу, пошаною до трудівників. (От тільки питання, чи до них належать советські дипломати!) Де б не був головний герой, він орієнтується на свою зорю — Україну. Це відчуває й читач, що також на ту зорю молиться. Тільки іншими словами.

Чар Гончара — письменника ще й у тім, що він не ставить крапки над і. В його творі є недовореність, загадковість і навіть містика. Ми так і не знаємо, де поділась Мадонна-Надька й що то була за Мадонна в Мvзеї; де полівся вчитель на ім'я Дух, що сталося із лонькою Нальки. Ще більше: при кінці твору Заболотний відлітає в Африку в місію Юнісеф, і пропадає без сліду. Його вірна дружина й досі на нього чекає.

Чарує мова Гончарова. Це зразок сучасної української літературної мови — коли б тільки на неї зворувалися мешканці нашої Батьківщини! Синтакса його розкішна: речення розростаються, як розлогі, але стрункі дерева; проза має мелодійний ритм, слова оздоблені в барвисту, оригінальну одіж. Гончар не творить дивослів, але очищає й оживляє, навіть воскрешає горні, часом і занехаяні чи забуті слова: *пахіття, розпахілі, присмичується, оцупок, нехітьма, вогнізня...* Він любовно вичальовує українські пейзажі, подібно до Нечуй-Левицького, тільки модерно. Всеж і в

Гончара є русизми, котрих він міг би уникнути: *секретничання, льотчик, шуба, алмаз* (поруч із "діамантом"), *розв'язна, знать, пробка* (ще й "суперпробка!"), *затор, братці, колечко, пошуткував, вихлопні газы, ущелини*.

Але що вже дивує, так це пересичення твору запозиченнями з англійської мови. Ми тут, на еміграції, висміюємо один одному нотації за нечисту мову, висміюємо "геф-напів"... Ну, що ж, ми вже четвертий десяток тут живемо, дехто й більше, цілий день у англомовнім морі плаваємо, а ввечорі ще й телевизор на баки забиває. А Гончарові дипломати недавно тут поселилися, американські звичай критикують і на "твою зорю" орієнтуються, а продивіться твір! *Арт-музеум, хайвей, стреси, трейлери, кеди, джинси, синтетик, слайди, хобі, продюсер, спаніель, запаркуємо, бігуді, се-прайс* (не знаєте, що це? Таж surprise!) Далі: *ма-локомунікабельний, білдинги, лайнер, вікенд (!!!) сервіс, контейнери, ланч, супергігант, кондишен* (це означає не "становище", а air-conditioner); навіть *Дніпро-рівер, година-пік, кейз*; себе дипломати величають *"Місіс Заболотна"* ітд, ітд. Разом із словами, запозичаються й критиковані "буржуазні" моди: Тамара Дударевич, мати 13-літньої дочки, їде на український курорт у "розцяцькованих вишивках та мідними кнопками джинсах". Звичайно, на кожному кроці "о-кей". Хоч дипломати й начебто з освітою, а запозичають деякі слова, як неграмотні сільські баби: "джинси" або "бітлзи" мали б бути без "с" чи "з", що означають множину — отже, якщо вже брати ці слова, то або як "джинс", "бітлс", або як "джини", "бітли". Найгірше, що ця, як каже Гончар, "окейність" переноситься і в Україну. Там уже також окейкають на кожному кроці, дівчат називають "герлси", годину найвищого руху — "пік", коробки та скрині — "контейнери", "хобі" також привилося, хоч мусіло б бути "гобі", адже англійське "h" цілком відповідає українському "г". То в росіян немає "г", то вони вживають або "Г" (Гамлет) або "х" (Хейг). Чи ж не правда, товаришу Гончар? Отож, як подивимось на таку салатку, то наша мовна справа не така вже й погана. Принаймі, ми знаємо, що є в нас помилки, й стараємось їх виправити.

НАГОРОДИ АНТОНОВИЧІВ

Фундація Омеляна і Тетяни Антоновичів повідомляє:

На своїй нараді 18-го грудня 1982 року в Нью-Йорку журі літературних і наукових нагород Фундації Омеляна і Тетяни Антоновичів (Богдан Рубчак, Іван Фізер, Юрій Шевельов і Роман Шпорлюк) після докладного обговорення літературних творів і наукових праць, виданих протягом 1981 і 1982 років, ухвалило надати літературну нагороду Василеві Стусові за його поезію, друковану в журналах, що складають збірку "Палімпсести", і наукову нагороду Орестові Субтельному за його розвідку "The Mazepists: Ukrainian Separatism in the Early Eighteenth Century".

Ухвалу прийнято одногосно.

Софія НАУМОВИЧ

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

ЮРІЯ КЛИНОВОГО

Книжка Юрія Клинового (Стефаника) "Моїм синам, моїм приятелям"¹ появилася дуже вчасно, бо саме Лука Луців сигналізував у своїх оглядах у "Свободі", ч. 158/81, про появу підсовєтської книжки Федора Погребенника "Сторінки життя і творчости Василя Стефаника"², про яку автор рецензії висловився так: "Його (Погребенника) праця свідчить про те, що він докладно виступав увесь матеріал... і ми подивляємо його працю, яка могла б бути можливо найкращою з праць про Стефаника, якби її автор шукав дійсної, а не "комуністичної правди".

І наче на те, щоб підкреслити дійсну правду, Юліян Мовчан у статті "Цікаве про Василя Стефаника", теж у "Свободі" (з 12 листопада 1981), вибрав з книжки сина все, що відносилось до батька. Саме тому наше сьогоднішнє обговорення заторкуватиме літературознавчі нариси й есеї Юрія Клинового про інші літературні постаті, вміщені в цій книзі. Причому пропустимо похвали і ствердження, відомі вже з оцінок рецензентів, натомість укажемо на критичні окреслення, яких наш автор не щадив і найближчим приятелям — у свідомості того завдання, що його накладає на критика літературознавство.

Перш за все хочемо підкреслити, що пишучи про батька, син не забув його найближчого приятеля *Леся Мартовича* та змалював оте середовище, що в ньому народжувалися і визрівали такі таланти, як Марко Черемшина, Іван Франко та інші, хоч, як це не дивно, він окреслює Мартовича як "талант без середовища". Цей "найвеселіший письменник Західної України" — за висловом В. Стефаника — "писав геніяльно злосливі оповідання", але не бракувало йому й політичного розуму, у доказ чого автор наводить його вірш "До русинів-галичан", останні рядки якого звучать так пророчно:

Цар, Росія — чужі люди,
Не гаразд вам з ними буде,
Він поробить вас слугами,
Стопче вашу честь ногами.

Ви маєте землю рідну
Та і волю ще свободну,
Дайте спокій з москалями,
Бо ім'я їх є погане!..

Все ж симпатія до цього, може й найздібнішого письменника з "покутської трійці", не закриває його літературних хиб: "недоліки стилістичного і композиційного характеру... Поруч із блискучими образами трапляються також трафаретні картинки... брак високої літературної культури, яку мали... Коцюбинський, Черемшина і Стефаник". А причина цьому — "боротьба з нечи-

тальництвом, тим фатальним духом цілої нашої історії..."

Григорія Косинку називає Клиновий "поетом скриваленого села" з "непохитним характером", який швидко зрозумів, що "на літературні чесні заробітки годі сподіватися, треба писати якусь ура-халтуру". Проте "на халтуру він не пішов і покаючих заяв не писав". А тому й розстріляли його на кивок "найвищого суду", що складався з москалів: Ричакова, Горячева й Ульріха". І це після рецензії Полторацького "Куркульська Езопова мова", яка й дала привід.

Свого друга Тодося Осьмачку окреслює Клиновий як "геніяльну людину, свідому своєї величності". Він не написав "ні одного рядка у честь москалів", тому московська критика назвала його "найнахабнішим поетом СССР", з "творами прихованого хижака". Спостерігаючи Осьмаччину вдачу у Львові, Клиновий піднайшов таку метафору: "Він був ніби величезний кактус з масою колючок, але й з божественним червоним квітом, що горів нам і, я певний, горітиме непогасним вогнем прийдешнім поколінням..." Далі стверджує, що "з плеяди великих майстрів слова" тільки два "показували безсумнівні ознаки геніяльності: Павло Тичина і Тодось Осьмачка." Але... "Коли Тичина, обси́паний ласками і орденами, помстився на ворогові тим, що, здається, навмисне вбив могутній талант і дав йому тільки зразки графоманії, то Осьмачка, дякуючи ласкавій долі, вирвався з пекла і дав своєму народові величчя творити. Це була його помста ворогові, це був його вклад у боротьбу за перемогу". Деякі критики прирівнювали Осьмаччину до "Поета" до "Божественної комедії" чи до "Фавста". Розділ про Осьмачку закінчує чудова історія про "Єдиний твір Тодося Осьмачки для українських дітей".

"Майстром української новели" зве автор Василя Левицького, який за свою "Липневу отруту" дістав ще у Львові нагороду Т-ва письменників і журналістів. "Критики з нечуванним ентузіазмом висловилися про новизну прози Левицького, порівнювали його з Мопасаном"... Але згодом "Левицький розміняв свій талант на легкі, цікаві і культурні репортажі.. В. Левицький знітився, змалів, пішов... на легкі жанри, сатиричні одноактівки... поки не пірнув у журналістику... Змарнований талант".

У спогадах Софії Яблонської "трапляються полонізми і русизми", хоч їх дбайливо видала Марта Калитовська. "Розмови з батьком" видаються критикові "намаганням... реабілітувати його... анахронічне москофільство"...

Найбільше уваги присвячує Клиновий іншому своєму другові Миколі Понеділкові, хоч зразу ж застерігається: "Розглядаючи критично ці писання (про Понеділка — С. Н.) треба ствердити, що яких 75 відсотків з них треба зарахувати до панегіричної літератури". А причина цьому та, що наші люди не вміли відрізнити куди менший літературний талант Понеділка від його акторських уміlostей, якими він зачаровував не так своїх читачів, як глядачів і слухачів на сцені. Коли його гуморески досить доброї якості, то вже його

"Вертеп" у порівнянні з філософським "Вертепом" Аркадія Любченка більше злободенний, бо Понеділок "такий занадто його приземлив і цим знизив його мистецьке звучання"; до того ж "він позначений ліричною розливністю". У дальших творах "мистецька вартість не зростає". Збірка "Говорить лише поле" позначається... "розтягнутістю... браком стрункої композиції... надмірною багатомовністю... переліриченістю". Збірку "Смішні сльозини" написав Понеділок, коли зламав ногу і "мав час над нею попрацювати". У ній підкреслює критик "пластичність" співака По-смітюха, що величав себе "грудкою української землі", але перемінився у "грудку українського болота", коли пішов співати на польські і московські сцени. У цій гуморесці Понеділок влучно позначив українців, що даються ловити на такі "грудки", "Тонкосльозенками і Наївняк-Наївняками". Зовсім зайвими вважає Клиновий Понеділкові "пояснення", бо ж "краще сказати замало, ніж забагато, тобто повторити вже сказане чи допомагати читачеві знайти очевидний висновок" (свята правда! — С. Н.). Підсумовуючи, Клиновий стверджує, що в сатиричній частині Понеділок "свого стилю не знайшов, а його лірична проза — це "стилізація за фольклорними зразками", при чому дуже розтягнута. Найкраще опрацьована збірка "Зорепад".

Коротка рецензія на збірник "Олена Теліга" протеклена не тільки захопленням критика прекрасною поетесою, але й тверезою оцінкою. Зокрема справедливо засуджує він всіляке "забронзовування" і "омітизовування", але ще суровіше виступає проти "опартійнення" її авторами збірника. "Бо справа не в тому, чи Теліга була більше чи менше завзятим членом ОУН/м, справа в тому, що вона була видатною поетесою і героїнею, яка своє молоде життя... свідомо подарувала батьківщині... Політизуванням організаційні товариші тільки применшують її значення, намагаються зробити її власністю однієї еміграційної групи". Тому й окреслює Клиновий життєписний нарис О. Ждановича як "розводнений політичними поглядами". Щодо літературних оцінок, то "помилка Державина була в тому, що назвав її творчість "шляхом до класицизму", а Шевчук, перебільшивши певні формальні ознаки її поезії, назвав її "альбомною". І коли Державин помилився, бо це типовий романтизм, то Шевчук "зрікся альбомності" Теліги таким окресленням: "конкретність бачення, суворість композиції, залізна дисципліна ритму — в таких рамках альбомні поезії перестають бути альбомними".

Борис Олександрів, він же Свирид Ломачка, має, як і Понеділок, два обличчя. Критик погоджується з Ігорем Качуровським, який знайшов "місце Олександрова десь поміж Рильським і Со-сюрюком", бо ж "бойових маршів поет не вмів чи не хотів писати", заперечує поетовий песимізм, але підкреслює "французьку стилістичну елегантність". Натомість не погоджується з критикою А. Юриняка, висловленою в рецензії "Лукавство кнотки Свирида Ломачки": "Очевидно... Юриняк хотів повернути Ломачку у просторікуватість народнього гумору, яку цілком вичерпали Остап

Вишня... а на еміграції Микола Понеділок у своїх початкових гуморесках".

Забронзованому на найбільшого письменника сучасності Уласові Самчукові Клиновий присвячує відносно мало місця. Починає свій огляд цитатою з Самчукової "Волині" про Володька, що "все писав, писав, писав". (Чи не хотів цим натякнути на відомий вислів Лесі Українки, мовляв: "наші письменники більше пишуть, як читають?" — С. Н.) Далі Клиновий наводить критиків, які намагаються прирівняти Самчука то до Толстого, то до Достоевського — так наче б це була похвала для українця! Кошелівець зараховує Самчука до "українського реалізму", але не хотів сказати до "соцреалізму", бо ж Державин "спростовує фактологічні дані... незгідні з дійсністю і стверджує: "Цілий том становить один суцільний анахронізм". Чому-сь редакторство газети "Волинь" закінчилося для Самчука "погрозами з боку українського підпілля й одномісячним арештом", хоч як виправдується Самчук: "я намагався камуфлювати мої наміри компліментами в бік окупантів". У творах Самчука знаходяться "цитати російських поетів: Пушкіна, Блока, Маяковського". Еміграційна повість "На твердій землі" — "не надто вдатна", а Самчук перекинувся на "популярну фактологічну прозу про Капелю бандуристів чи про асекураційну установу". Тому під кінець Клиновий ставить риторичне запитання: "Чи Самчукові вдасться... знову повернутися до "фіктивної" літератури?"

Маловідомий письменник Павло Малир змалював у своїй повісті "Хліб" "несамовиту трагедію безсилля... може аж надто реалістично... його повість страшна — треба залізних нервів, щоб її спокійно читати". Вона й документальна, бо Клиновий цитує "інструкції з Москви" для своїх вислужників в Україні: "Спалений хліб, спалена земля і буде цим засобом, яким треба вдарити по населенню", щоб "не дозволити визвольним прагненням піти поза наш контроль". Відповідаючи на закид, мовляв, повість Малира "комуністична", Клиновий пише: "Його концепція трохи наївна", але він, як і західні націоналісти, знайшов програму революційної боротьби проти обох окупантів". Повість "Хліб" зве Клиновий "новельною"... з цієї малої форми Малир не може отрястися... а це "прокляття малої форми у збірній і понадчасовій душі української людини." Зате ж його трилогія "Золотий дощ" вказує на зріст П. Малира "від малих форм... до верхів української прози". Це вже "героїчна проза" у стилі "Тараса Бульби" Гоголя чи "Марусі" Марка Вовчка. Різниця тільки така, що Малиреві герої — це "загублені українські провідники", що служать ворогові. Що ж до маси, то Малир "цілком оригінально наświetлює... отой атактичний пасивізм українського селянина, який поза своїм хутором світа Божого не бачить". Друга частина "Перевесники" засіяна афоризмами. Клиновий цитує І. Кошелівця: "як метафора — головна признака поезії, то афоризм — прози" й "афористичність — це мистецтво точно здефініювати думку". Критик засуджує "неоскриваний холод" Малира до гетьмана Скоропадського, бо "саме цим позначається недобро-

якісна підсовєтська література", як теж докоряє, що "на таку трагічну тему, як колективізація, у Малира не найшлося ні одного живого слова".

Чимало уваги присвячує Клиновий Еммі Андієвській, наче б надолужуючи мовчанку про цю "контroversійну" письменницю. Признавши, що її поезія "не завжди йому зрозуміла", її прозу він цінує високо, бо письменниця "вміє мислити", тобто "надавати своїм творам філософське узагальнення". Її "Герострати" — це "літературна ілюстрація філософських поглядів авторки про Бога, світ і людину в ньому". Ім'я Герострата "стало символом слави, набутої ганебним вчинком" і критик цитує уступ з твору: "Як усі вони рвуться забезпечити собі безсмертя! Якщо не талантами, то бездарністю, скандалами, звірствами... Нехай проклинають, нехай ганять, аби тільки згадували. Розгорніть першу-ліпшу газету і вас оглушить і осліпить крик Геростратів". Та ось цитата з "Роману про добру людину": "Добру людину нищать і затоптують, коли ж нема сили знищити, глузують знущуються і вона завжди гине..." Основним твердженням у романі критик вважає оце: "Сатана спроможний убивати і чинити зло виключно руками людей, яких йому вдасться залякати і принадити." І з цього висновок: "Андієвська зводить бій з російською державною машиною, що винесла на п'єдестал зло... включно з убивством народів... Письменниця знаходить... нові формальні засоби, щоб з нечуваною силою розкрити нашу національну трагедію". Вона вибирала і показала сотні українських трагедій та розказала про них без лірики і патетики..." У тому романі "від Гоголевих "Вечорів"... не появилася на сторінках нашої літератури стільки чор-

МАЛА НОТАТКА ПРО ВЕЛИКИЙ КОНЦЕРТ

Українське Торонто й навколишні міста з нетерпінням чекали оповіщеної Українським Оперним Товариством прем'єри Четвертої (української) симфонії композитора Юрія Фіяли й кантати в симфонії С. Людкевича "Кавказ" на слова Т. Шевченка. Майже всі квитки було викуплено наперед. Цей небуденний концерт відбувся в неділю 21-го листопада 1982 року у великій (на 2.800 осіб) модерній, щойно недавно відкритій концертній залі Роя Томсона, акустичні ефекти якої ще й досі не відрегульовані.

Виконавцями були: не названа точно симфонічна оркестра і великий Український Оперний Хор. Концерт підготував і експресивно диригував маєстро Володимир Колесник. Композиторові Ю. Фіялі, диригентові і всім виконавцям ентузіастична публіка влаштувала довготривалу, бурхливу овацію. Про цей концерт багато й захоплено писали майже всі українські газети. І все ж такі, деякі читачі слухаючі сподіваються ще й фахової, об'єктивної рецензії в "Нових днях".

На жаль, ніхто з наших співробітників такої рецензії досі не написав. Не натрапили ми на таку рецензію і в іншомовній пресі, щоб перекласти й надрукувати в журналі. Нотатка М. Гави в цьому числі журналу — це також не рецензія. Прикро, але така наша дійсність. (м. д.)

тів, що як "московські енкаведешники обливають на Хрещатику пам'ятники великих українців нечистотами" — натяк на шовіністку, що безкарно полагодила свою фізіологічну потребу в підніжжі пам'ятника Шевченкові, та "картини, що можна вважати гротесками" чи "апокаліптичними малюнками з цілком оригінальним наświetленням нашої історії... проникаючи аж у княжі часи". Ось вони: "Братні траншеї Вінниці... ще недавно прикриті дитячими майданчиками і гойдалками" та "похоронні барки... на яких лежать мерці... в полотняних штанах... спухлі від голоду або з кулею в потилиці... Дніпро — це ріка мертвих". За участь чи підтримку УПА "з малими дітьми і підлітками вивозять на Сибір у концтабори, щоб весь народ вигинув, а як не вигинув — зникчемою, забув, хто він... і перетворився б на зграю мерзенних блюдолизів, лакеїв, донощиків і катюжок... на послугах у зайшого держиморди". Клиновий сперечається з критиками, "які кожний вияв патріотичних почуттів — а були вони у всіх велетнів світової літератури — намагаються обезцінити згрідлими у своїй уяві словом "просвітянство". Але проблема ясна: тоді "коли про патріотизм пишуть письменники малого таланту то це "просвітянство", коли ж це автор "Слова про похід Ігоря, то це велика література. І Клиновий підсумовує: "Андієвська своїми романами станула твердою ногою у сфері підсвідомого, наświetлюючи такі психологічні глибини своїх героїв, яких наші письменники ледве торкалися". Крім того вона "опанувала бездоганно техніку модерної повісти, в деякому розумінні їй передуючи. Саме тому переклад її романів на чужі мови... міг би спопуляризувати нашу літературу та витягнути її з багна провінційності, куди з такою дбайливістю затоптав її "старший брат". "Роман про добру людину"... літературна енциклопедія модерного українства".

Клиновий ставить "Вертеп" Аркадія Любченка, цю справжню "симфонію", набагато вище Понеділкового "Вертепу", хоч Любченко творив там, де "політичне становище впливало на формальні засоби" і де український письменник мусів говорити "символічними арабесками", щоб "провести якимось свої національні тенденції". Інший Любченоків твір "Образ" — суто прозовий. Це гостра сатира на "хахла" і советський побут. Зате його гостро скритикувала советська енциклопедія "у недооцінці української пролетарської культури і політики партії в національнокультурному будівництві на Україні". Для української незалежної культури твори Любченка, на думку Клинового, "елегантні і вишукані", а їхній стиль "нагадує класиків французької прози".

Новим вкладом у шевченкознавство слід уважати коротку статейку Ю. Клинового про Шевченкових "Гайдамаків", у якій, на основі найкращого критика Івана Франка, він доказує правдивість вислову про "романтичний націоналізм" Шевченка.

Зовсім інакше ставиться критик до повісті Івана Боднарчука про "ідеальне гетто" канадських українців п. з. "Покоління зійдуться". Тут "політичні нотки повісті не завжди додають їй блис-

ку", бо "політику і патріотизм чи не найвище включити у справжню літературу", де вони мають "дивну силу змінити кожне живе почуття у мертво плесо банальності". І не допоможе цитування солодких романсів у деяких розділах, без яких "можна було обійтися". Хоч Боднарчук наслідує Стефаніка, то йому бракує "несхибного артистичного смаку". Діалоги "тяжкі і довгуваті", що тільки "переривають монотонію думок про "визвольний фонд".

Окремо слід зачитувати те, що пише Клиновий про Валентина Мороза ще 1974 р., особливо про його 4 есеї, які, "без сумніву, належать до вершин українського полемічного письменства і дорівнюють трактатам Івана Вишенського". У цих есеях Мороз — "жорстокий реаліст-аналітик"... В. Морозові "вдалося стати героєм найбільшої трагедії у новітній українській історії, вдалося вирости в могутній прапор".

Розглядаючи книжку Антоненка-Давидовича "Землею українською", Клиновий вказує на його стійкість, бо "не схотів поцілувати пантофля папи Сталіна", до того вважав тодішній "масовий потяг у літературу — продовженням колишнього потягу на Січ". Тому й, мандруючи "Землею українською", він показує ті місця, де Сірко наказав вирізати яничарів і де Гонта вчинив злочин на власних дітях — заради України. Він теж автор блисучого роману "Смерть", звідки "так і бухає любов до України і глибока зненависть до Москви", за що його ув'язнили. Закінчується огляд інформацією: "До характеристики Антоценка-Давидовича... додати ще можна, що українську пропаганду робив він із партквитком у кишені, але в його кімнаті (за розповіддю Осьмачки) висів тільки ... портрет Мазепи".

"Патетична соната" Миколи Куліша для Клинового не тільки "один з епохальних творів" та "найсильніше досі слово української драматургії", але й, коли б її перекласти, могла б стати "реве-ляційною подією вської літератури". Її можна порівняти з драмами О. Вайдла (майстерні діалоги, тонке вживання парадоксів), із драмами Б. Шопа (оригінальність образів, блискуче оперування цілком новими ефектами). Ця Кулішева оригінальність базується на вмілому використанні деяких форм староукраїнського письменства" та на факті, що Куліш "вийшов з реалізму, щоб найвищою мистецької сили досягнути в драмах чи комедіях антиреалістичних". А втім, "Куліш користується різними мистецькими засобами, не тільки з "революційною сміливістю", але й з незвичайним мистецьким тактом". Коли "картини, де виходить Марина, — романтично-героїчні", то там, де показано.. Росію — "здебільша натуралістичні, аж відразливі у своїй потворній наготі". Сцени із Ступай-Ступаненком, символом "просвітнянської України" — поблажливо гумористичні, а з Ільком Югою, символом нерішеного хахлацтва, — лірично-патетичні". Куліш не завагався зачитувати таку фразу в устах Марини, Жанни д'Арк України, про москалів: "Кому? Більшовикам? Байдитам? Бидлові, що реве від крові і трощить наші найкращі ідеї?" І закінчує Клиновий свої дум-

ки: "Героїня "Патетичної сонати" Марина — символ України, дуже оригінально в'яже в одну нерозривну цілість козацьку Україну з сьогочасною".

Олекса Слісаренко, автор збірки "Без компасу", пропав безслідно по ліквідації хвилювизму". Це найвидатніший представник нашої "авантюрної новелі", що "відзначається гострою сюжетністю, психологізмом, елегантним стилем і прегарною мовою". Герой оповідання "Без компасу" прапорщик Уласенко, "хахол" у якого прокидається національна свідомість: "Треба воювати, щоб скинути московську владу!" За те автора і "зліквідували".

"Пиворіз" Василя Чапленка це "веселий епікуресць", у якого Клиновий добачує споріднення з французом Рабле, у "мандрівному дякові" — людину типу Сковороди, а у всій повісті — "гоголівський гумор". Зате "нема сліду... отих відом, упирів, чортяк, його твір наскрізь реалістичний". Дебют Чапленка — вдалий, для цього він має "талент епічного характеру і добре простудійовану добу".

"Коли ми не надто гарячі прихильники поетичної творчості Василя Барки, — пише Клиновий, — занадто бо він для нашого смаку сентиментальний, то його повість "Рай" була для нас потрясаючою несподіванкою". Герой "Раю" — професор літератури, "живе уособлення замученої України"... плястично змальований типаж... нікчемні і величні душі підсоветської України... з рижим москалем Макоробовим... з тамбовської губернії, більше і менше залякані люди, сексот Тонкоструненко... — величезна галерея типів, якої не виправдає досі в одній повісті ні один український письменник, ні навіть... Оноре Бальзак...". Проте "один із кінцевих розділів, повний непереконливого філософування", можна викинути, від чого повість скористала б. Вкінці критик радить перекласти "Рай" на чужі мови. (Його порада до деякої міри здійснилася, бо в 1981 р. перекладено Баркового "Жовтого князя" на французьку мову — С. Н.)

Автора "Жаги" Ростислава Єндика вважає Клиновий "найкольоритнішою індивідуальністю серед наших інтелектуалів", неподібною до "безобличної маси галицьких інтелігентів, яких, не без рації, не люблять придніпрянці"... Його лірика в прозі "Білі ночі"... стала предметом глузування, драма "Черник" таки дуже слабенька... а його політичні поеми, як "Титан"... були такі контроверсійні з мистецького боку, що критика просто проминула їх мовчанкою". У трагедійному жанрі — стверджує Клиновий — Єндик став "співцем українського націоналізму, вірним своєму духовому батькові Дмитрові Донцову". В оповіданні "Берега Каргузька" він дав переконливу постань українського націоналіста... що не вдалося багатьом іншим письменникам". І Клиновий додає: Коли хто з придніпрянських українців і досі не розуміє осоружного для них західного націоналіста, хай уважно прочитає цю книгу".

Про недавню "емігрантку" з України — Уляну Любович (Старосольську) та її книжку "Розкажу

вам про Казахстан" пише Клиновий: "Чим відзначаються нариси У. Любович... це тим, що вони майже цілком позбавлені будь-якого сентименталізму, тієї... розхристаної і ...дешевенької лірики, яка таки частенько намагається заступити справжнє обдарування. Письмениця... без патетики, без претенсії, без нарікань і намагання викликати співчуття... розкаже про кам'яне немилосердя... Оця майже абсолютна об'єктивність, оця пісня без мелодії... розкаже про негостинну країну заслання, перші стежки якої топтав понад сто років тому Шевченко. Всі вони пройняті своєрідним оптимізмом, могутньою життєвою силою... впертою боротьбою за збереження людського обличчя, де втриматися на поверхні — героїчне досягнення".

Замикає книжку Клинового рецензія "Дещо про літературну недолю Івана Керницького", коли не рахувати ще "Місцелянеа". Недоля Ікера-Керницького в тому, що "був примушений піти на заробітну працю в журналістику, втопивши свій талант у напівлітературному жанрі, у фейлетонах..." І критик питає: "Скільки втратила українська література на мезаліяні з українською журналістикою?" Проте ставить його в один ряд з такими галицькими письменниками, як Роман Купчинський, Олесь Бабій і "виклятий теперішніми володарями України Богдан Лепкий". За брак "літературної аналізи" збірки Керницького "Будні і неділя" дорікає авторові передмови Остапові Тарнавському, який, за винятком "кількох декоративних фраз", радше "викрутився сіном". А чейже Керницький "заслужив собі" на більше.

Закінчуючи цей короткий огляд великої літературної роботи Юрія Клинового-Стефаніка, напрошується досить таки втерта фраза про те, що вона (книжка) повинна стати корисним підручником сучасної української літератури — не тільки для викладачів чи студентів українознавства, але й для кожного культурного українця. Бо знати сучасну світову літературу, яку просто впихають у вуха й очі усі "мас-медія", не штука. Штука в наших умовах — знати свою рідну, нищену москалями українську культуру взагалі, а літературу зокрема.

¹Юрій Клиновий. *Моїм синам, моїм приятелям. Об'єднання Українських Письменників "Слово" в Канаді, Едмонтон — Торонто, 1981.*

²Федір Погребенник. *Сторінки життя і творчості Василя Стефаніка*. Київ. Видавництво художньої літератури "Дніпро", 1980.

НЕ ЗАБУДЬТЕ

ВІДНОВИТИ

ПЕРЕДПЛАТУ

СВОЄЧАСНО!

ХРИСТОС НА ВОЛЬТОВІЙ ДУЗІ

Читачу, хай тебе не лякає заголовок статті. Це не іронія. Це символ рззп'ятої УКРАЇНИ, що проходить кривавою ниткою крізь твір "Орлова Балка" Миколи Руденка. "Орлова Балка" твір розміром 449 сторінок без передкінцевого розділу, що не дійшов на ~~захід~~. Але й без тих сторінок твір має суцільну канву й дає повний образ людей і подій у сучасній Україні. Твір вийшов у видавництві "Смолоскип" 1982 року з вступною статтею поета й критика Ігора Качуровського.

Рецензію на роман "Орлова Балка" не можна вмістити в газетній статті. З цього твору студенти можуть писати наукові дисертації на філософічну або психологічну теми. "Орлова Балка" — складний твір з елементами філософії, містицизму, також подибуємо образки фантазії й, навіть, соцреалізму. Може, Руденко свідомо увів елементи соцреалізму, бо ж написав твір для видання в Україні.

Твір є новим явищем в українському письменстві сучасної підрадянської дійсності; в ньому Руденко розкрив усі хворобливі вади чиновників державного апарату.

Твір має складну композицію, яка розгалужується в кількох напрямках і кожен з тих напрямів може бути окремим твором. Уже на самому початку твору виступають провідні персонажі й не губляться через усе полотно роману. Як у калейдоскопі, читач бачить різні портрети й індивідуальні характери.

У романі "Орлова Балка" відображено життя гірників, металургів і вуглярів; життя інтелігенції різних прошарків, інвалідів і партизанів минулої війни, селян, попів і монахів, моряків-рибалок та контрабандистів. Провідними героями роману є молоді художники, Володимир Таран і Віктор Небера, що в якійсь мірі пов'язані з персонажами твору — родинне споріднення, професійна дружба, знайомі і земляки.

Художник Володимир Таран є стрижневий персонаж, навколо якого відбуваються всі події. Можна догадуватись, що у Володимирові Руденко вивів себе. Кадровий робітник Донбасу Григор Медун і його дружина Марія Гаврилівна є прості люди й сердечного характеру, що взяли післявоєнного сироту Івана Тарана на виховання. Вони опікуються ним, як рідним сином. В Івана є брат Володимир Таран, що виховувався в дитячому будинку в Одесі. Два брати-сироти нічого не знали один за одного з часу, коли їх розлучила доля. Вони навіть не пам'ятають своїх батьків, що загинули в часи всеруйнуючої минулої війни. Григор Медун, усиновивши сироту, залишив його кровне ім'я й прізвище, бож розумів, що: "Люди народжують дітей для того, щоб власне життя в них продовжити. Відбереш прізвище в дитини, даси їй своє — значить ти свідомо чийсь рід увірвав. Батько Іванів на війні загинув. Хто мав право у його рідної

крови відібрати найсвятіше те, що є основою людського безсмерття?" (ст. 33).

Брати Тарани вже в дорослому віці віднайшли себе. Їх звели люди. Іван працював зварщиком газопроводів на шахті в Орловій Балці й довідався, що його брат Володимир спився й став бездомним волоцюгою. Володимир Таран виріс у дитячому будинку, вчився в художньому інституті, але п'ятого курсу не закінчив. Його виключили за п'янку. В чому справа? Володимир обдарований хлопець, має чутливу душу, проникливий розум, має вселюдські чесноти, довірливий товариш. Крім мистецтва, Володимир студював економічні науки та філософію. В його свідомості зарані зродився протест проти сучасності, не міг примиритися з сумною дійсністю, брехливою пропагандою "сильних того світу". Шукав виходу з внутрішніх протиріч, почав пити. Вино довело його до такого стану, що від нього відцуралась дружина Неля, також художник.

Уроджений талант Володимира використовував здібний і небезпечний гендляр старими іконами та наркотиками, Борис Корнієвич. Він підсував Володимирові реставрувати старі ікони і за фахову працю платив мізерні гроші. В творі читаємо про цього пройдоху: "Хто він такий отой Борис Корнієвич? Та про нього в двох словах не скажеш. Часом цинік, часом святий. То герой, то зрадник. То філософ, то запопадливий шахрай. Одне слово — контрабандист." (ст. 64).

Колишній шахтар, Григор Медун, порадив прийомному синові Іванові забрати Володимира з Одеси. Григор вірив, що Володимир не пропащий, що його треба поставити на здоровий ґрунт життя. Іван попросив Віктора Неберу (місцевого художника), щоб поїхав з ним своїм авто до Одеси. Вони поїхали. В хаті Медунів збиралась рідня, щоб зустріти Володимира. Був там син Григора Олександр з дружиною й дочкою підлітком Юлькою. Була там і сусідка, тридцятилітня вдовичка Ксеня Петрівна. Ця Ксеня оказалась ратівником Володимира. Вона була цікавим співбесідником і мов божественний лік для Володимира. Володимир подружив з Ксенею, вони обговорювали життєві проблеми, філософічні ідеї і часто спіялись на питанні мистецтва. Ксеня Петрівна була інтелігентна жінка, виросла в Києві й закінчила юридичний факультет. Їх в однаковій мірі вражала сумна дійсність, зокрема тиск на свідомий елемент українського народу. Ксеня сказала: "... не вірю, що русифікація провадиться за рахунок збюрократизованого міпанства. Воно ж у собі нічого не несе. І потім... Нація — не лише мова... Існує дух нації. Дух землі, яка нас вигодувала. Його ліквідувати не можна. Це головне." (ст.42).

Ксеня Петрівна своїм світлим розумом, і розважною мовою полонила Володимира. Жінка твердих моральних прикмет, але як самотня жінка в робітничій провінції, скучала. В особі Володимира зустріла інтелігентного і цікавого мрійника; розсудливого і стриманого бесідника. Вона відчула в його особі людську гідність і закохалась у нього. Вони разом виходили за селище, геть за штучно виспану гору з підземних порід в дубову діброву

над річкою; а потім до Бугаївки, поглянути на зруйновану церкву.

Шахтар Кирило говорить про церкву: "Славна церква була в Бугаївці. Тільки цегла від неї залишилась. Хотіли на корівник розібрати, а вона не дається. Ні ломом, ні найбільшим молотом не візьмеш... кльобом її не замінили. Самі ж ви знали, що Дух є всюди. А таку красу знищили." (ст. 102).

Зруйнована церква зробила велике вражіння на чутливу душу Володимира. У середині між церковними стінами виріс ясен — символ життя. Коло церкви, коли Володимир накидав ескіз з неї, розтаборились цигани з дітьми. Запалили вогнище й сиділи навколо нього. У вечірній пітьмі картина була чудово романтична і нею захопився Володимир художник. Ксеня Петрівна глянула на ескіз і оцінила великий талант у Володимира. Вона радила Володимирові на фоні зруйнованої церкви намалювати не циганів, а жінку, що повертається з евакуації в рідні сторони.

Зруйнована церква наштотхнула Володимира на розмову про релігію. В питанні релігії Володимир підводив філософічні міркування. Він вірить у вищу силу. В силу Сонця й матерії, його віра дещо різнилась від церковних проповідей. Вірять у вічність, зв'язок матерії з Богом. Це ж ці думки породили в нього ідею намалювати образ "Мати". Це власне те, що підказала йому Ксеня Петрівна. І образ вийшов чудовий. По-різному дивились на той образ шахтарі, бо ж вони мало розумілись на мистецтві.

Володимир Таран працював разом з братом Іваном. Помагав йому зварювати газопровідні труби. У вільний час малював. Ділячись на штучно висипану з підземних порід гору, що їх називають териконами, Володимир задумувався. Терикон загрожував живій природі — руйнував дубовий гай і забруднював прекрасну річку. Ту загрозу Володимир бачив очима художника. Він дивився на терикон, як на живу істоту, що з кожним днем ширилась, руйнувала столітні дуби і з свого нутра викидала вогняні язики. Володимир з терикону створив образ і назвав його "Каяття". Той образ захопив усіх шахтарів. Він нагадував їм руйніницьку силу терикона, і тому образ "Каяття" купив директор шахти для робітничого клубу.

Володимир жився з людьми шахтарського поселення, любив їх, а головне — перестав пити. За Володимиром полював Борис Корнієвич, який цинив мистецькі здібності Володимира й потребував його в своїй брутальній діяльності. Борис Корнієвич опутав своїми сітями Віктора Неберу, отруював його наркотиками й перетворив його в послухне знаряддя. Він дав доручення Вікторові притягнути Володимира до малярської праці. Віктор намовив Володимира перейти на дачу, яку купив за гроші Бориса Корнієвича, ніби на власну дачу і там спільно працювати. Володимир розумів, що його втягають на небезпечну діяльність, говорив Вікторові, щоб той відв'язався від Бориса Корнієвича, але Віктор і слухати не хотів. Гроші й наркотики втягли його, як болотяна твань у пропасть. Він уже не володів собою й ходив на поведі контрабандиста.

Борис Корнієвич не лише контрабандист, а й великий махляр, жадібний себелюб, робив злочини насліпку з головою міста Сидором Прилипком, з яким він разом ріс у дитинстві, разом пройшов кар'єру в комсомолі й партії. Про нього в романі написано: "До Сидора це прийшло в тридцятьому, коли почалась колективізація — Прилипка тоді районним комсомолом верховодив. Одночасно з колективізацією почався наступ на церкву. У вивернутих кожухах, розмальовані сажено справжнісінькі чорти! — комсомольці налітали на богомольних бабусь. А потім почали хрести з церковних бань зрубувати і ризниці грабувати. Ні Бога, ні Сонця: наше сонце в Кремлі." (ст. 65).

Працюючи з Віктором, ніби на його дачі, Володимир боявся попасти в чорну гру в якій він був в Одесі під впливом алькоголю. Внутрішньо він був насторожений, але не мав сили відірватись від Віктора, який шанував Володимира талантом, і проявляв неспідроблену дружбу. Це він розумів, але й розумів, що Віктор в повному розпорядженні контрабандиста. Він давно зауважив, що Віктор все робить під впливом наркотиків і не має сили усвідомити небезпеку для нього. Ще більше вразило Володимира, коли Віктор привіз на дачу дві молоді студентки, що грали ролю натурщиць. Після випивки, партнери зайняли свої ательє. З Володимиром була Стеля, напричуд красива, витончена дівчина. Внутрішньо вона переживала своє непристійне становище модельки, але вдавала безжурну, веселу. Володимир щось там малював чи ні, почав розмову з Стелею. Вів себе пристійно, його не захоплював еротизм, і Стеля зрозуміла благородні прикмети Володимира. Вона повернула сто карбованців, які отримала від Віктора і розплакалась. У сльозах Стеля розказала, що її мати лежить у шпиталі, а вона не має грошей на медикаменти й її намовила на цей шлях подруга. Кінець морально виправданий. Стеля чиста дівчина, з добрими прикметами, закохалась у Володимира. Але ж Володимир зв'язаний на цість років старшою від себе Ксенею Петрівною. Хоч ще не шлюбний, але не має сил зігнорувати жінку, яка проявила чудотворний вплив на його здоров'я.

Та не це головне у романі "Орлова Балка". Володимир відмовляється співпрацювати з Віктором. Дещо пояснив Олесі (дружині Віктора) про небезпеку в якій знаходиться її чоловік. Володимир хоче врятувати Олесю й Віктора, але це йому не впається. Борис Корнієвич створив для Віктора й Олесі аристократичні умови життя і, маскуючись, удає богошукача, творця нової релігії.

В романі "Орлова Балка" переплітаються різноманітні події, різні люди з властивими їм характеристиками і прагненнями. Інваліди війни живуть бітно, але чесно. Дехто з них усвідомив руйнівний стан в Україні і під видом побожності проявляють тихий спротив антинародній владі. Колишній шахтар Микола Медун (брат Григора) в розмові з секретарем комсомолу висловився: "... така віра, що народ наш богомалець великий. Через те він так страждає. Йому світ належить врятувати!... Розп'яв його Господь на хресті поміж Заходом і Сходом, як Сина свого улюблено-

го... Іноді здається, що він уже мертвий... раз народ наш богомолець, кому ж він молитися повинен? Якщо він уміє помирати за ідею — це ж і є його молитва! Так молився тільки Христос. Отже на нього молитися треба. На народ наш святий... Оце і є моя віра". (ст. 178).

Володимир Таран деколи дискутував з Віктором Неберою на філософські теми і, зокрема, про релігію, Бога. Ось так говорить Володимир: "Уявити матерію як суб'єкт Небера не здатний — тоді це для нього Бог. А, може так справді краще? Напевне це краще, ніж той споживчий матеріалізм, який ближче до тваринного бачення світу, ніж до людського. Та ось у чому біда: люди типу Небери уявляють Бога у вигляді всевладної Особи — на зразок Хазяїна. Бог не в них, а над ними." (ст. 212).

Олександр Медун (кровний син шахтаря Григора) був у німецькому полоні. Пережив страхіття, знущання й приниження людини, але національно прозрів. Про це автор розповідає: "Німці підігривали національне самолюбство українців. Дехто кльонув на цю поживку, але більшість полонених добре бачили, чого домагаються фашисти. Та коли прийшли союзники, Сашко переконався: американці, англійці, французи взагалі не вважають українців нацією... А нас же понад сорок мільйонів! Це ж таки не голка в сіні — це справді велика нація!" (ст. 238). На іншому місці Сашко каже: "Якби нам шовіністи не нагадували, ми б, може, й справді забули, хто наші діди й прадіди. Українцevi треба допекти, щоб у нього козацька кров заграла."

У тяжкій внутрішній боротьбі з собою, у боротьбі за справедливість Володимир Таран ріс як мистець і громадянин. Він хотів, щоб уряд покарав банду розповсюджувачів наркотиків на чолі з Борисом Корнієвичем, хоч розумів, що і йому припаде якась кара за несвідомі вчинки. Володимир розповів про злочинців у поліції. Йшло слідство, але не дало позитивних наслідків. Голова міста Прилипко зняв з посади полковника поліції,

послав його на пенсію, а всі матеріали, які могли компрометувати його і Бориса Корнієвича, знищив. Справу так поставив, що до відповідальності притягли другорядних осіб, виконавців злочину і Володимира, а не організаторів і керівників.

Поки велось слідство образ "Мати" попав на виставку творчих досягнень художників фабрик і копалень. Крім цього Володимирів образ виділили на республіканську виставку, а це вже було досягнення. Образ "Мати" найбільше притягав увагу відвідувачів виставки, і мистецький критик проф. Решетний у розмові з відвідувачами висловився про образ "Мати" і автора сказавши: "Він виконує художні обов'язки. Його п'ятирічка саме в тому й полягає, щоб розкрити духовий сенс усіх наших п'ятирічок. І цим звеличити людину... Я міг би назвати автора сонцепоклонником. Звісно, не буквально. Він сонцепоклонник не того періоду, коли люди вигадували безліч богів. Він живе в епоху Тимірязіва, Вернадського, Чижевського. Автор сприймає земну людину як уособлення духових сил Всесвіту". (ст. 265).

В романі "Орлова Балка" розкрито боротьбу сил, — сили духа, людських чеснот з демонічними силами антинародної влади, що заради ризикованого існування руйнують нації й природне довкілля. "Хіба ж сучасна цивілізація не розпинає Христа? Поглянь, що наробила промисловість! Річки пересихають, ліси вирубуються" — говорить автор.

Сили людського духа не встояли. Перемогла диявольська влада і Володимира Тарана засудили на три роки, хоч участь його в контрабанді не була доведена. Прокурор патетично виголосив обвинувачення: "Все, чим народ наш у поті чола збагатив рідну землю, цей з дозволу сказати, художник оголошує новітньою Голгофою, на якій помирає Христос. Це ж ми Його розпинаємо, — чуєте?"

В романі "Орлова Балка" Микола Руденко розкрив моральний розклад провідної верстви держави. В цьому творі показаний подібний злочин, який нещодавно був розкритий у Москві — нелегальна торгівля діамантами, в яку була замішана дочка диктатора Брежнєва. Навіть міністер внутрішніх справ Радянського Союзу покінчив самогубством, коли намагався вивести злочин на денне світло, що лягає на кремлівську мафію.

Цей твір був головним звинуваченням на закритому суді над Миколою Руденком у червні 1977 року; за "Орлову Балку" й засудили інваліда війни, видатного письменника, в минулому керівника партійної організації СПУ, борця за право людини і правопорядок.

Роман "ОРЛОВА БАЛКА" можна набути в українських книгарнях або замовити у вид-ві "Смолоскип". Ціна в твердій оправі — 16.75 дол.

ЛІТЕРАТУРНИЙ КОНКУРС ІМ. ЛЕСІ І ПЕТРА КОВАЛЕВИХ

На історичну повість або оповідання

Згідно з бажанням фундаторів, твір повинен мати позитивне, державницьке навісвітлення, при чому тему можна зачерпнути з будь-якого відтинку української історії.

Твори у трьох примірниках переписані на друкарській машинці треба надсилати до 31-го грудня 1983 р. Допускається до конкурсу теж друковані твори. Склад журі і висота нагород будуть подані своєчасно.

Заохочуємо письменників до участі та просимо надсилати твори на адресу:

UNWLA 108 Second Ave.
New York, N.Y. 10003

Діловий Комітет

Smoloskyp
P. O. Box 561
Ellicott City, Md. 21043
USA

ПЕРЕКЛАДИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА САМВИДАВУ НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ

(Короткий огляд)

Коли редактор *Нових Днів*, п. Мар'ян Дальний звернувся до мене з пропозицією надрукувати в журналі текст моєї доповіді, що я її прочитала в Інституті св. Володимира (Торонто) на запрошення канадського об'єднання письменників "Слово", то я засумнівалася, чи текст у такій формі надається для друку. Про переклади української літератури на німецьку мову до 1963 року в мене є надрукована німецькою мовою стаття в номері 23/1963 р. журналу "Україне ін Фергангенгайт унд Гегенварт", що виходив в 1950-60-их роках у Мюнхені. Огляд перекладів наступних 20 років (1962-82) готую для збірника "Слово", що має вийти на пошану професора Григорія Костюка. Докладний огляд про український самвидав німецькою мовою був друкований в числі 1/1980 Сучасности. Тут я можу тільки накреслити для орієнтації читачів що зроблено після війни в Німеччині на цьому відтинку. Подані переклади, за деякими виїмками, моєї роботи. Багато труду довелося вкласти і в розшук за можливостями публікації.

Ідеться тут властиво про дві окремі обширні теми, що вимагають докладної бібліографічної праці, якої в цьому дописі прошу не очікувати. За такими даними треба шукати в вище згаданих статтях.

До I. світової війни і після неї було дуже мало українських творів, доступних німецькому читачеві. Ось найголовніші:

- 1) вибір Шевченкової лірики в перекладах головно Юлії Вірджинії. Докладніше про ці переклади інформує Юрій Бойко в своїй німецькомовній монографії про Шевченка, що вийшла в 1960-их роках у Мюнхені;
- 2) окремі українські оповідання у віденському журналі *Рутеніше Ревю*, пізніше *Україніше Рунтшаф*;
- 3) роман В. Винниченка "Чесність з собою", що появився 1914 р., але через воєнні події остався без відгуку;
- 4) вибір казок у перекладі Надії Суровцової, виданий 1921 у Відні;
- 5) окремі видання підрядянських авторів, видавані у Харкові німецькою мовою (вони фігурують в бібліографічних списках Центральної бібліотеки в Берліні, але в мережу книгарень не потрапили). На жаль, майже всі ці видання згоріли, або були під час бомбардувань затоплені разом з іншими книжковими фондами берлінської центральної бібліотеки.
- 6) антологія української прози Марії Мірчук "Ді Шолле" (Земля), що вийшла 1943 р., через несприятливий час війни й осідок видавництва в

Ляйпцігу, була знищена советськими "чистильниками" видавництв та бібліотек і залишилася такою без відгуку; в Західній Німеччині збереглися ледве кілька примірників цієї книжки.

Як бачимо, це дуже мала кількість творів, що ніяк не може репрезентувати українську літературу, ні заповнити білу пляму України на карті літературно-мистецької Європи.

Через сильні русофільські тенденції серед освічених прошарків в Німеччині, що витворили особливо в культурній ділянці уявлення про домінуючу російську літературу і гомогенну російську культуру в Східній Європі — з боку німецьких видавничих кіл не було жодних зацікавлень українською літературою. Аж друга половина 1950-их років, разом із зацікавленням лібералізацією в Советському Союзі і відкриттям, що до 1920-і роки з літературно-мистецького погляду були там вельми цікаві — принесла тут деякі зміни. Використавши кон'юнктуру нам удалося пропхати на книжковий ринок антологію української прози 20 ст., з наголошенням на авторів розстріляного відродження. Це була збірка "Синій листопад", що появилася 1959 р. Німецька критика сприйняла антологію дуже позитивно і з неабияким здивуванням, що поруч російської літератури існує в Східній Європі ще й українська, яка своїм мистецьким рівнем може навіть міряться з нею. У цю антологію увійшли 14 українських прозаїків, від Коцюбинського і Стефаніка до Хвильового, Довженка, Сенченка та інших.

Доброчинливі відгуки на цю збірку відкрили мені далішні можливості публікацій, і так появилися до половини 1970-их років у моїх перекладах такі твори української літератури:

- 1) повість "Фата Моргана" та інші оповідання М. Коцюбинського у видатній швейцарській серії "Бібліотека Манессе" (1962 р.);
- 2) "Тіні забутих предків" з ілюстраціями графіка Д. Кірша (1966 р.);
- 3) "Камінна душа" Гната Хоткевича (1968 р., ця книжка і досі користується великим попитом у міських бібліотеках); далі цілий ряд книжок в молодіжному видавництві "Колібри":
 - а) "Лісові казки" Оксани Іваненко; б) "Цупке життя" Василя Кархута; в) "За сестрою" та "На уходах" Андрія Чайковського; д) "За чарівною квіткою" Олеся Бердника; е) антологія оповідань з козацькою тематикою "Дике поле" (Вільде Штеппе-Абентоєр), що появилася у молодіжному видавництві Фішер в Геттінген. Там знайдете уривки з "Чорної ради" П. Куліша, "Марусі" М. Вовчка, "Запорожських побратимів" Василя Шевчука та "Дикого поля" О. Бердника. Ця мала антологія увінчалася особливим успіхом, її наклад у висоті 20.000 примірників весь розійшовся, вона увійшла у фонд всіх головніших молодіжних і шкільних бібліотек.
- У ці роки появилися також переклади з української лірики "Сто років української лірики" (1955) пера Ганса Коха, дві книжки перекладів Елізабет Котмаєр: "Вайншток дер Віедергебурт" — збірка новітньої української лірики, ніби продовження книжки Коха, та двомовне видання "Троянського роману" Василя Барки. Елізабет Кот-

маєр та її чоловік Ігор Костецький видали 1970 р. "Собор" Олеса Гончара.

На початку 1960-их років появилися в нім. перекладі "Тигролови" І. Багряного. Вийшли вони в двох накладах, друге видання в 1962 р. Німецький переклад був зроблений на підставі голландського й дещо відбігає від оригіналу. Появилася книжка у відомому австрійському видавництві "Стирія" під назвою "Закон Тайги".

Збірку українських казок у дуже видатній серії "Казки світу" видав 1979 р. Богдан Микитюк у Західній Німеччині. А я видала українські закарпатські казки у трьох окремих книжечках у молодіжному видавництві Колібри в 1970 роках. Однак більш, ніж удалося видати, залишилося в мене невиданим, конюнктура погіршувалася з року на рік зі зміною структури на видавничому відтинку. Вже під кінець 1960-их років почали зникати з ринку видавництва, що були готові ризикувати і відкривати для читачів невідомі літератури ще менш відомих авторів. Концентрація і рекляма на книжковому ринку, комерційні, а не культурні критерії при виробі манускриптів — стали все більше переважати, утруднюючи видання того чи іншого перекладу, поширювання української літератури серед німецького доквілля.

У цій уже переважній атмосфері удалося мені досягнути видання ще одної антології української прози, в якій поставлено акцент на 20-ті та 60-ті роки. Вийшла вона в дуже популярній і поширеній серії, що її спонзорував німецький інститут для плекання культурних зв'язків з закордоном "Духові зустрічі" в 1970 р. під назвою "Криниця для спраглих" (з фрагментом кіносценарія Драча з цєю назвою). Як ця книжка постала, яких вона зазнала перипетій, я описала в статті "Печальні хоч і повчальні перипетії одної антології" (7/1973, Сучасність).

Коли однак роблю підсумки, то мушу ствердити, що більш як половина перекладно-літературної праці лежить неопублікована в пожовклих уже манускриптах і жде якогось догідного повороту на німецькому культурному секторі, зацікавлення не тільки центром Росії цебто Радянського Союзу, але також провінцією, периферіями, до яких нас, на жаль, зачисляють і куди нас зіпхали. Серед неопублікованих перекладів є такі твори: "Дикий мед" Первомайського, "Вуркагани" Микитенка, "Народний Малахій" М. Куліша, збірка оповідань і повістей М. Хвильового, збірка оповідань і повістей В. Винниченка, збірка оповідань з дитячою тематикою, з любовною тематикою, українські пейзажі в картинах українських авторів, дві повісті Бердника для молоді та багато іншого.

Досить відізолювано до 1960-их років проходило літературно-мистецьке життя в Східній Німеччині, де у зв'язку з політичною констеляцією — з державного боку почали пропагувати літературу народів СРСР. Зрозуміла річ, що майже 90% тут зайняли твори російських класиків та письменників советського періоду, але й дещо припало на долю української літератури. Перші переклади, що появилися ще в 1950-их роках, були однак дуже тенденційно вибрані, вони робилися крім того переважно з російських перекладів,

при чому подано звичайно прізвища, імена, місцеві назви в зрусифікованій формі й часами взагалі не інформовано читача, що маєтсь до діла з твором української літератури. Щойно на початку 1970-их років, коли підховалася горстка славистів з українознавчими знаннями, стверджуємо появу кваліфікованих перекладів.

Коли порівняти переклади з обох частин Німеччини, то кількісно вони переважають в Східній Німеччині, де появилися окремі твори В. Собака, О. Гончара, П. Панча, Н. Рибак, — всі підібрані тенденційно, їх мета прославляти Радянський Союз, позитивну роль російського народу в житті українського та оплюгавлювати всі вияви українського самостійництва. Як ніби відповідь на мої дві антології прози появилися в Східній Німеччині кілька років пізніше ріно ж дві антології прози, однак у підборі оповідань помітні також політично-пропагандивні критерії. Але були і позитивні, вартісні видання: збірка українських казок, видана східнонімецькою Академією Наук, перевидання Кобзаря німецькою мовою в перекладі, що його зладили німецькі поети комуністи, котрі під час нацизму жили в Радянському Союзі, деякі видання для дітей — як "Козак Голота" Марії Пригари, "Малий Мирон" Івана Франка, поезії Миколи Бажана, видання прози шестидесятників.

Переслідування, арешти і засуди українських діячів культури, і моя з цим пов'язана праця в Міжнародній Амнестії та в інших подібних організаціях і інституціях надали в половині 1970-их років моїй перекладницькій праці зовсім інший напрямок: тому що амнестові групи, які в Німеччині адоптували біля 70 українських в'язнів, потребували інформаційний матеріал про Україну та політичну і культурну ситуацію в ній, пояснення, що призвело всіх тих діячів культури протестувати і наражуватися на переслідування — стало потрібним удоступнити працівникам амнестії українські самвидавні документи німецькою мовою. Це було тим більш потрібно, що амнестові працівники, переважно студіююча молодь та інтелігенція середнього і старшого віку, серед яких переважають вчителі всяких категорій, журналісти, письменники ліберально-лівого напрямку, спершу ідентифікували весь цей процес виключно з російським демократичним рухом. Тож публікація українського самвидаву не була б стала можливою, якщо б серед відповідної німецької публіки не виринуло зацікавлення російським саміздатом. А що відсоток українських в'язнів високий про що писалося і в цих російських документах, то вдалося зацікавити видавців і українськими документами, мемуарами тощо. Створилися в Швайцарії два інститути, що почали слідкувати за переслідуваннями з релігійних та політичних причин — це біля Цюріху "Віра в Другому світі", та "Кураторія духової свободи" в Тун біля Берну. Вони почали видавати свої періодики. Гельсінкська конференція і сильний вітгомін реалізації людських прав також в Східній Європі мали для публікації таких матеріалів свої позитивні наслідки.

І так появилися в місячнику інституту "Віра

в 2. світі", в серії "Саміздат" — що спершу називалася "Російський саміздат", але згодом перейшла на назву "Саміздат". бо видавець дав себе переконати, що переважна частина матеріалів неросійська, — в публікаціях протестантсько-євангелістських та католицьких пресових центрів в Західній Німеччині ціла низка українських самвидавних документів. Вони попали почерез групи Амнестії не тільки до німецького читача, але також в архіви і робітні істориків та публіцистів, де вони знайшли так званих "мультиплікаторів", себто людей, що використовують їх для своєї журналістичної чи наукової праці.

Організації "Журналісти допомагають журналістам", відділ "Письменники в ув'язненні" при німецькому ПЕН-Клубі, в яких працюють видатні німецькі діячі культури, також включені в розповсюдження українського самвидаву. 1975 року вдалося видати з рамени Амнестії в Німеччині брошуру "Порушення людських прав в Сов. Союзі" з українським самвидавом. 1976 р. дуже поважне видавництво Піпер надрукувало збірку українського самвидаву де знайдете: "Хроніку опору" та "Заповідник імени Берії" В. Мороза, Пермське інтерв'ю і цілу низку заяв, листів та звернень наших в'язнів. Серія Саміздат в Туні, в Швайцарії, від довгих років друкує також укр. матеріал. Головне, що ця серія доходить до поважних бібліотек, інститутів тощо. При цій серії ми створили підсерію "літературія Україна — самвидав", де хочемо головню зосередитися над літературними текстами наших ув'язнених чи переслідуваних поетів, або такими, що про них пишуть (як, наприклад, нарис Михайла Хейфеца про Василя Стуса). Тут вже появилася поема "Слово" Е. Сверстюка, в друку вище названий нарис про В. Стуса. В 15 томі цієї серії були надруковані переклади зі спогадів Д. Шумука та Е. Грицяка про повстання в Норильську. Разом з дочкою Катериною ми видали 1975 р. збірку віршів І. Калинця "Підсумок мовчання" (Біланц дес Швайгенс), разом з нею переклали ми мемуари Л. Плюща, що появилися у видатному віденському видавництві "Мольден" весною 1981 р. появився і переклад мемуарів П. Григоренка у відомому популярному видавництві "Бертельсманн", переклад цей зладив хтось інший, з французької мови. Готую до друку переклад "Палімпсестів" Василя Стуса з молодшою дочкою Мариною, як рівно ж вибірку з лірики Степана Сапеляка, Івана Світличного. Між іншим в окремих журналах надруковано немало української самвидавної лірики: Ірини Сенік, Євгена Сверстюка, Степана Сапеляка, Василя Стуса. Вираховувати ці видання зайняло б надто багато місця.

Також за багато місця забрало б вираховувати, які саме самвидавні матеріали перекладено і видано, але згадаю хоч найважливіші з останніх років: *Рік свободи* Левка Лук'яненка, Меморандуми Української Гельсінкської групи, різні документи з процесів проти членів цієї групи, Відкритий лист Юрія Бадзя, з десять проповідей о. Василя Романюка, — і ця робота йде невпинно далі. Тут слід згадати про самвидав релігійного напрямку: обширний лист православного єпископа Федосія про положення православних вірних на Полтав-

БУВ СТАЛІНІВ НАКАЗ, ЧИ НЕ БУЛО НАКАЗУ?

(Замість зворотної репліки)

З великою увагою я прочитав зауваження п. О.Коваленка відносно моєї статті "Загадка й розгадка" ("Нові дні", листопад 1982)

Насамперед, кілька слів про спомини *буцімто* Сталінового племінника, Буду Сванідзе. Цей твір я читав в серіалізованій формі в одному з англійських популярних тижневиків. Цікава річ, дохідлива. Тільки ж... Пару років після появи книги (сталінська тема тоді була популярна в зв'язку із смертю диктатора) кілька американських і англійських журналістів заходилися віднайти автора. Вони буквально перевернули світ догори ногами, але на його слід так і не натрапили. В кінці виявилось, що ніякого Буду на Заході взагалі не існувало. Книга була підробкою кількох талановитих "авторів-привидів", які в отакий спосіб розважають бульварну публіку і заробляють непогані гроші, бо такі книги швидко розходяться у великих накладах.

Але пропустимо, що Буду існував і справді написав спомини. Звідки він міг знати про таємні інструкції, розпорядження, накази Сталіна? Сталін не був людиною, яка за обідом розказувала своїй рідні про справи державного виміру. Близькі й дальші родичі для нього були чужими людьми. Кількох близьких родичів він ув'язнив і замордував, а свого сина Якова, який попав до німців у полон, списав в небуття як непотріб, про його долю не схотів і говорити. Про багато затій і починань свого батька, його донька Светлана Алілуєва повіталася щойно на Заході, після своєї втечі з СРСР.

Погоджуюсь, що Сталін міг перебувати на чорноморському узбережжі в день німецького нападу, але це зовсім не виключає можливості, що він дав розпорядження наркоматові оборони в Москві стриматися із відсіччю нападникам. Таку інструкцію він міг дати телефонічно, радіокодом чи навіть ще перед своїм вітздом на південь, бо 13-го червня він ще був у Москві, про що пізніше засвітили багато очевидців. Зрештою, й саме перебування Сталіна на пляжі в час, коли німці монтували на кордоні величезний п'ястук, про що він знав з безлічі джерел, скорше вказує, що він чомусь не вірив у визріваючу смертельну небезпеку.

... (публ. Сучасність, 11/81). Відкритий Лист українців католиків до Папи Кароля Войтили, нарис "З історії українців католиків" в Україні — документи великої ваги, коли йдеться про унагальнення положення вірних в Україні. Всі ці речі були перекладені і напечатані в поважних фахових журналах. Мою перекладацьку роботу поповнюють доповіді, статті, виступи на запрошення різних організацій та інституцій. У такий спосіб стараюся і наліюся заповнити білу пляму України на картах Східньої Європи.

Про те, що нарком оборони Тимошенко стримував телефонічно від активної оборони радянські прикордонні війська й морську флоту писали в своїх споминах: ген. М. Казаков у книзі "Над картой былых сражений", 1965; адмірал Н. Кузнецов, тодішній нарком військової флоту в журналі "Октябрь", ч. 11, 1965; ген. І. Тюленев, в книзі "Через три войны", 1960; ген-лейт. А. Яковлев, тодішній нарком авіаційної індустрії, в книзі "Цель жизни", 1966; маршал Н. Воронов, в книзі "На службе военной", 1963; В. Бережков, "С дипломатической миссией в Берлине, 1940-41", 1966; пол. І. Старінов, "Мины ждут своего часа", 1964; ген. І. Болдін, "Сорок пять дней в тылу врага", 1961; маршал А. Єременко, "В начале войны", 1965; маршал С. Бірюзов, "Когда гремели пушки", 1961; ген. І. Федюнінський, "Поднятые по тревоге", 1964; маршал І. Баграмян, "Записки начальника оперативного отдела", 1967; капітан Н. Рибалко, "В первый день войны на Черном море", 1963; адмірал І. Азаров, "Осажденная Одесса", 1962.

Це не повний перелік жалів на стримування контрдій, а лише основніші джерела. Як знайду час, я постараюся вибрати дотичні місця з цих публікацій в статтю і опублікувати в "Нових днях".

13-го червня 1941-го року в Москві відбулася військова нарада з участю Сталіна. Але дивно, на ній, як свідчать чільніші радянські полководці, які теж були присутні, не знайшлося ні місця, ні часу для обговорення грізної концентрації німецьких військ на радянському кордоні. Більше того, хто осмілювався це питання порушувати, того Сталін безцеремонно обривав і холодно дивився на сміливця, мовляв, ці справи залиши нам, ми знаємо, що робимо.

А наступного дня, 14-го червня, в радянській пресі з'явився славнозвісний комунікат ТАССу, напевно зрадагований самим Сталіном, або під його наглядом, бо сумнівно, щоб речі такої важливості було залишено "нижчестоячим" людям. Зацитуємо найважливіше місце: "Згідно інформації в посіданні СРСР, Німеччина дотримується умов радянсько-німецького пакту про ненапад так само пильно, як і СРСР. Зважаючи на це, на думку радянських кіл, всі поголоски про те, що Німеччина намірена розірвати пакт і напасти на СРСР не мають під собою ніякого ґрунту, а недавнє перекинення німецьких військ з оперативного театру на Балканах на схід і північний схід є пов'язане, треба сподіватися, з іншими мотивами, які не мають нічого спільного з радянсько-німецькими відносинами".

Підкреслені слова в цій цитаті є найбільш загадковими. Якими мотивами? Значить, в мізках радянського керівництва снувала якась інша версія, якась інше тлумачення нагромадження німецьких збройних сил на кордоні? Яка версія і з чого вона виходила?

Цей комунікат було оголошено, коли радянські чинники добре знали, що німці тримають в поготівлі на кордоні 183 дивізії і дві тисячі танків та стільки ж літаків, коли щодня на радянський бік переходили окремі німецькі вояки і добровільно подавали інформацію про запланований

на 22-е червня напад. А от Сталін чомусь вірив, що ті війська вилаштовані "з інших мотивів". І тому на кордоні не було прийнято ніяких заходів до відсічі.

Радянська сторона розпоряджала вздовж кордону 175-ма дивізіями, мала в десять раз більше літаків і в п'ять — танків. Ця тяжка біжутерія була гіршої якості, ніж німецька, але вчасно підготована й розумно розгорнута, ця сила могла якщо не загородити дорогу напасникам, то поважно сповільнити темп їхнього наступу, бо за класичним військовим визначенням атакуюча сторона для стрімкого розгортання удару повинна мати перевагу 3 до 1, і ніколи не менше як 2 до 1. Такої переваги німці не мали. Вони мали кращий досвід, це так. Але основною їхньою перевагою була їхня *взірцева приготованість*.

А от з усіх перерахованих вгорі книг читач довідується, що на радянському боці ніяких приготувань до оборони не було, а хто з генералів задуже хвилювався, того осмикували, як хлопчика, вищі інстанції.

Правда, писаного наказу про стримання з вогневою відповіддю на німецький напад не було. Але оперативна система, впроваджена Сталіном, була така, що командарми на місці не могли нічого починати на власну руку. Навіть в кризовій ситуації вони мусіли спершу консультуватися з Москвою. І на всі запити генералів, Тимошенко вимовно радив не поспішати, стриматися, бо, можливо "це провокація деяких німецьких генералів", а декому навіть прозрадив, звідки така думка походила: "Йосиф Вісаріонович вважає, що це, можливо, провокація..."

Пан О. Коваленко напевно зі мною погодиться, що Тимошенко ніяк не міг давати такі вказівки з власної ініціативи. Його устами говорив диктатор, незалежно де він перебував, у Москві, чи на Чорному морі. І коли ми ще раз опинилися біля моря, то буде на місці вказати на ще одну нісенітницю в споминах Буду Сванідзе. Німці перейшли радянський кордон о 3-й годині ранку, а Сталіна про це повідомлено аж в обід. Хто цьому повірить?

Для мене особисто наказ чи інструкція не ув'язуватися в бій не є загадкою. Ознайомившись аж із скількома джерелами, я цілком і безапеляційно погоджуюсь з Ніколаєм Толстим, автором "Тамної війни Сталіна", що таке розпорядження вийшло аж із самого верху. Загадкою лишається з яких міркувань і спонукувань, на якій підставі такий крок було зроблено? Ніколай Толстой подав свій здогад, з яким можна погоджуватися, або й ні, бо ж це лише здогад. Але не погоджуватися — п. Коваленко: "Зовсім не походить на те, що такий Сталінів наказ дійсно існував" — і не подавати ніякої альтернативи, таким підходом всю цю справу ніяк не проясниш.

А справа така: Сталін свято вірив, що Гітлер не розірве пакту, що видно з комунікату ТАСС за 14-е червня. Хто його в цьому переконав, як і коли? На це питання й досі не знайдено точної відповіді. Існують лише здогади, один з яких я й подав в своїй статті

Віт. БЕНДЕР

МОЗАІКА КУЛЬТУРНИХ НОВИН

КАНАДА

ТРЕТІЙ ВИСТУП УКРАЇНСЬКОГО ОПЕРНОГО ХОРУ В ТОРОНТО

Недарма писав Микола Гоголь, що крім славної козацької минувшини, Україна також дзвенить піснями. Співають їх усі і всюди, на безкраїх, як море, полях і квітучих садах, випроваджаючи бранців до військової служби, в горю-недолі, а також у хвилинах щастя та радості. Лунають вони то як стогін Дніпра під час літньої бурі, то як голос душі людської, сповненої туги за рідним краєм і безмежної любови до рідної землі.

Лунають вони і в Канаді, коли перлини пісенної творчости попадають під вміле фахове виконання добрих диригентів, як О. Кошиць, Н. Городовенко, а в минулому році В. Колесник.

Вже з черги третьою приємною несподіванкою для музичної громадськості й любителів хорового мистецтва був у Торонто осінню концерт з двома частинами, які залишили незабутнє враження.

У новопобудованій найкращій залі міста Торонто прозвучали "Кавказ" (композиція С. Людкевича, слова Т. Шевченка) і прем'єра Симфонії ч. 4 канадського композитора Юрія Фіяли.

Декілька років невтомної праці колишнього диригента Київської Державної опери ім. Т. Шевченка, Володимира Андрійовича Колесника виявились у доброму підборі співаків, про що свідчить Оперний хор української громади міста Торонто.

Вже з першого виступу хору в опері "Купало" (а пізніше в "Запорожець за Дунаєм") відчувалося хорошу основу, красу й благородство звуку, а також прагнення до художнього відчуття і передачі

твору хористами під майстерною батutoю маистра В. Колесника.

Мабуть найкращою нагородою як для Оперного хору, так і диригента була добра фахова критика, з мистецьким відчуттям публіка й заповнені під час виступів залі.

Хоч як утруднено за щоденною працею знаходити час на проби і долати відстані доїзду, хористи показали, що любов до рідної пісні переможе всі труднощі й вони заспівають не гірш професійних хорів на рідній землі — Україні.

Перед хором лежить незаймана з професійного боку цілина для якої варто попрацювати українським композиторам у Канаді, в'ячи в доброго диригента, його професійність і бажання вивести українську пісню на вищий рівень, як це було досі.

ПЕРША СВІТОВА КОНФЕРЕНЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ МОЛОДІЖНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Першого тижня грудня 1982 року відбулася в Торонто конференція, на яку приїхали представники різних молодечих організацій з Канади, Америки та інших континентів.

У триденній конференції у доповідях і панельних дискусіях заторкнуто такі насьогодні важливі теми: "Процеси асиміляції і як їм протиставитися", "Сучасні погляди української молоді" і "Співпраця молодіжних організацій та можливості активізування незорганізованої молоді".

Присутніх делегатів було біля семидесяти. від Об'єднання Демократичної Української Молоді, Співка Української Молоді, Пласт, Союз Українських Студентів Канади, ЗАРЕВО (чому з російською назвою?), СУСТА і поодинокі представники з Австралії, Європи та Аргентини.

Пригнічуюче було відчуття, що ніхто з дискусійників не зумів охопити повноти теми, панували неконтрольована емоційність і порожні фрази, які не мали відношення до того, що самі дискусійники або їхні організації роблять.

Заклики до плетання військових традицій краще було б включити в промови на з'їздах комбатантів, ніж на з'їзді молоді.

Із поодиноких виступів слід відмітити цікавий виступ Марка Горбача, в якому критично насвітлено асиміляційний стан української молоді. Дуже на місці підкреслено, що й досі не вдалося зацікавити українську молодь ділянками рідної культури, може, через емоційне перенаголошення деяких вартостей в українському вихованні. Цікаво говорила також Христина Ковальська про проблему подвійної ідентичності і можливості підняти абстрактні поняття українства до більш реальних — сучасних.

Обдуманно й вдумливо сказала вона про важливість поїздки в Україну й об'єктивну оцінку життя і ряду явищ, які там проходять.

Якось непов'язано і у формі ментора, звучали слова Омеляна Ковалю (з Бельгії) як ставитися молоді до виступів мистецьких ансамблів чи співаків з України, а зокрема "Кобзи", які недавно гостювали в Канаді.

Пригнічуючим було й те, що на такій важливій конференції замало уваги присвячено виступові

Маестро В. Колесник

MULTICULTURALISM

**Together
we can get it right.**

Learning a new tune,
like coming to a new
country, is not easy.

It takes time,
and effort.

Mistakes
before success.

Living in harmony is
no different, because,
Understanding, like music,
comes with learning.

Together,
we can get it right.

Multiculturalism
Canada

Multiculturalisme
Canada

Canada

Нестора Микитина про важливість творчого мистецтва і боротьбу з халтурою, яка так знижує культурний рівень нашого побуту на чужині. Також прикро вражало, що замість молоді на залі переважало старше громадянство.

Стверджено, що 90% української молоді не належать до жодних товариств чи організацій. Мабуть, невтішним буде наше майбутнє, коли так багато молоді стоїть осторонь українського культурного життя в Канаді і поза Канадою.

ЮВІЛЕЙНИЙ АЛЬМАНАХ "КОЗУБА"

Відчуття збайдужіння до активного й творчого життя української громади можна пояснити сьогодні браком сил, які мали б почуття обов'язку і бажали б хоч частково уділяти увагу нашій молоді.

Два десятки років помітно було у культурно-мистецькому товаристві "Козуб" ряд людей, які були активними в різних ділянках української культури і їхня праця також була поштовхом до активізації молоді.

Іхню працю хоче доповнити управа "Козуба" хоч короткими нарисами в "Альманасі", який, правдоподібно, піде до друку осінню, цього року. Окремими статтями й ілюстративним матеріалом будуть відмічені ті члени, що відійшли у вічність: поет П. Степ, художник А. Кирилюк, оперний співак М. Голинський, редактор П. Волиняк, балетмайстер А. Заварихін, журналіст І. Пишкало, актори Михайло й Ганна Тагаїви, поет Б. Олександрів, диригент Ю. Головок, піаніст К. Олешкевич, актор і режисер Л. Кемпе, диригент С. Босий, гром. діяч О. Смеречинський, проф. І. Горішний і актор Р. Лібер.

Матеріали опрацьовує ряд людей, які знали покійних членів, і розуміють вартість задокументованого матеріалу для майбутніх поколінь чи дослідників історії українських поселень.

УКРАЇНА

МОЛОДІ ТАЛАНТИ

ТЕТЯНА БОРОВИК

Багато визнання отримує під час виступів заслужена артистка України молода солістка балету Київського театру опери та балету ім. Шевченка Тетяна Боровик.

Уже сьомий сезон захоплює глядача своїми виступами в Київському театрі Тетяна Боровик. Про її ставлення до науки й праці на сцені розповідає головний балетмайстер Роберт Клявін: — "Тетяна дуже вимоглива до себе і її вирізняє велика внутрішня самодисципліна. Починаючи з ролей у дитячому репертуарі з романтичним забарвленням, поступово переходить на драматургічний матеріал ("Лісова пісня"), а пізніше на протилежний щодо психологічного відтворення образ Фрігії у "Спартаку". У цьому спектаклі полонила глядачів глибоким розкриттям музичного тексту А. Хачатуряна".

Тетяна Боровик

Молода солістка балету переконливо довела, що їй підсилу найвідповідальніші балетні партії. Тетяна взяла участь у балетній виставі "Ольга" Є. Станковича, якою у Києві відмічувано 1500-річчя міста, а також працює над ролями у "Дон Кіхоті" Л. Мінкуса та "Легенді про любов" А. Мелікова.

ВАЛЕРІЙ ПЕТРЕНКО

У 1973 році, у Колонній залі Київської Філармонії відбувся дебют молодого артиста з виконанням музичних творів на гітарі. Цей концерт став першим успіхом у його музичній кар'єрі, приніс похвальну критику та прославив шлях для дальших його концертів.

Валерій Петренко — учень відомого гітариста А. Іванова - Крамського. У програмі концертних виступів включено твори Баха, Генделя, Глінки, Паганіні, Римського - Корсакова, Рубінштайна і су-

Валерій Петренко

часних композиторів. За короткий час гітарист мав змогу виступати разом із групою артистів Київської філармонії по різних містах України й інших республік СРСР, а також у Югославії.

Під його акомпаньямент співали уславлені українські співаки — Анатолій Солов'яненко, Дмитро Гнатюк і Микола Кондратюк. Для дальших своїх виступів В. Петренко підготував цикл із п'яти концертів — німецької, російської, італійської, еспанської та латино-американської музики.

У минулому році осінню вперше прозвучав концерт для гітари з оркестрою "Аранхуез" еспанського композитора Хоакіно Родріго. Концерт відбувся у Колонній залі Київської державної філармонії, де гітарист виступав у супроводі Державної академічної симфонічної оркестри під диригуванням Юрія Никоненка.

ВОЛОДИМИР ОДРЕХІВСЬКИЙ

Багатьох туристів у Дрогобичі притягає скульптура юнака з прекрасним відображенням сили, радості і мрій. Мабуть тому цю скульптуру названо "Мрійник".

Ця скульптура була іспитовою дипломною роботою молодого скульптора Одрехівського у Львівському інституті прикладного й декоративного мистецтва. Народився на Лемківщині у родині Байко, яка прославилася жіночим тріо "Сестер Байко". Після закінчення інституту якийсь час працював викладачем креслення, а потім взяв участь у республіканській виставці.

Праці чергувалися від монументальних робіт на полотні, до чорно-білих рисунків, а потім скульптурних композицій.

Найбільш притягаючі праці молодого скульптора — це лірично-романтичні відображення жіночих портретів з передачею радості, смутку, надхнення чи задуми. Дивлячися на відображення в скульптурі "Сестер Байко" відчутно творчий розмах мистця у передачі внутрішнього відчуття, притаманного сестрам його матері.

Одним із кращих його виконань буде відображення дівчини в обрамуванні, яке символізує зброю і пригадуватиме страхіття й горе Другої світової війни. Скульптура буде поставлена у місцевості Незнанів в околиці Львова.

НАДІСЛАНІ НОВІ КНИЖКИ

Гаврило Гордієнко. *Бібліографія друкованих праць за роки 1927-1982* (з нагоди 80-ліття автора). Обкладинку виконав Андрій Мадай. Філадельфія, накладом автора, 1982. 187 стор. Ціна 10 ам. дол. Замовляти на адресу Укрпрес.

Грицько СІРИК. *Факти і події для майбутньої історії Сіверщини*: Мої деякі завваги до "Історія міст і сіл УРСР, Сумська область. Київ — 1973. Торонто, Канада, з друкарні "Гомону України", 1975. 224 стор. Ціна не зазначена.

Грицько СІРИК. *Під сонцем бездолених*; уривки зі спогадів "Трагедія моєї родини. Частина перша. Торонто, Канада, Видано коштами автора, 1982. 233 стор. Ціна не зазначена.

ВІД РЕДАКТОРА

НАЙГІРША КНИЖКА РОКУ?

Мова про книжку д-ра Петра Мірчука п. н. "Зустрічі й розмови в Ізраїлі: чи українці традиційні антисеміти", що вийшла з позначкою Союзу Українських Політ'язнів у 1982 році. Автор книжки — провідний діяч ОУНР — афішує себе в передмові як "член головних управ багатьох українських організацій, а також почесний член Джувіш Айденіті Сентер, Чапл оф Фоур Чапленіс і член Єврейсько-Українського Товариства Співпраці в Ізраїлю". У своїй книжці він також густо підкреслює, що має докторат права і політичних наук, докторат філософії з ділянки історії, а також ступінь магістра бібліотечних наук. До того ж, він емеритований професор університету, автор понад 20 книжок на політичні й історичні теми та й політ'язень гітлерівських концтаборів (аж три роки у горезвісному Ашвіці!).

Здавалося б, що кращих кваліфікацій чи вірчих грамот для людини, яка сама обралася поїхати до Ізраїля, щоб перевірити можливості єврейсько-українського порозуміння, навіть не можна уявити. А тим часом, виявилось, що гіршого "посла доброї волі" в цій важливій і делікатній справі даліби тяжко було б знайти. І про це найвимовніше свідчать Мірчукові "Зустрічі й розмови в Ізраїлі", надруковані спочатку в багатьох числах газети "Америка", а тепер ще й окремою книжкою.

П. Мірчук їздив до Ізраїля на запрошення голови Єврейсько-Українського Товариства Співпраці п. Якова Сусленського. Яків Сусленський влаштував йому чи не всі зустрічі з відповідними ізраїльськими діячами і взагалі весь час терпеливо ним опікувався. Тож д-р Мірчук був в Ізраїлі гостем і його зобов'язувала етикета гостя, хай і з місією.

Проте, хоч він у своїх лекціях-монологів часто й справедливо осуджує євреїв за те, що поводитись в Україні не як гості, а як хазі або й ревні вислужники окупантів, сам він повівся в Ізраїлі також не як гість, а як зарозумілий усезнайко серед першоклясників, щоб не сказати — типовий комісар чи прокурор лихої пам'яті проклятих років...

На мою думку, навіть якщо б усе те, що д-р Мірчук сказав своїм впливовим ізраїльським співробітникам про причини антисемітизму в світі було найчистішою правдою, то й тоді говорити це під час гостинних візит — нетактовно, а писати про це, та ще й у такій формі, — просто шкідливо. Я тут і не переповідастиму висловлених автором головних єврейських "гріхів" від Авраама і Мойсея до наших аж днів, тим більше, що читачі самі прочитають (або й уже прочитали!) цю небуденну сенсацію. Бо й чому ж ні? Скажуть: знайшовсь бодай один відважний козак, що "натер жидам носа".

Так, натер. На жаль, це українська трагедія в тому, що наші примодушні, імпульсивні й короткозорі провідники при всякій нагоді "втирають іншим носа", тоді, як інші, виждавши нагоду, розтирають нас на порох. Д-р П. Мірчук у своїй книжці часто обвинувачує євреїв, що вони ставлять на пер-

ше місце "гешефт" чи "генделес". Але ж вони бодай знають, чого хочуть. А ось автор "Зустрічів і розмов в Ізраїлю", мабуть, не думавши про "гешефт", зробить своєю книжкою добрий "гешефт" (бо ж її скоро розхапають), натомість, бажаючи єврейсько-українського зближення, таким писанням не зближив, а навпаки — віддалив те зближення. Так у нас уже чомусь завелось, що більшість наших провідників, своїми добрими намірами і нерозважливими вчинками не наближають, а віддаляють мету, для якої живуть і за яку навіть гинуть...

Є в обговорюваній книжці Петра Мірчука кілька цікавих і повчальних навіть для нього розділів, зокрема такі, як "А де ваші документи?", "Музей голокосту" і "Зустріч із дважди героєм". На жаль, вони просто губляться в морі емоцій і безнадійно перекручених твердженнях переконаного в своїй правоті фанатика. Ось пару цитат з того, як "учив" д-р Мірчук ізраїльтян української історії:

— "О, це відома пісенька! Нам її в ЗСА співає "троянський кінь, доставлений до ЗСА плямюнками КГБ" (стор. 88). Це про генерала Петра Гринченка. А ось ще про розуміння єдності та філософію "блискучого відокремлення":

— "Роз'єднання явище загальне, воно буває всюди. Українці на рідних землях в обличчі ворожої окупації ділилися на патріотів, революціонерів, таких, що "моя хата з краю" (цебто, СКРАЮ, — М. Д.) і колаборантів. В Америці ніякого гніту немає. Тут роз'єднання прийшло за такою схемою, як скрізь у світі. Відомо, що є Німецька держава і Німецька демократична республіка; Корейська національна і Корейська демократична республіка; була В'єтнамська національна і В'єтнамська демократична республіка; є Єменська національна і Єменська демократична республіка.

Отак і українці поза Україною поділилися на українську національну і українську демократичну громаду. Між національними і демократичними створився міцний кордон. Там — з дротяними загородами й скорострілними гніздами; а між українцями — морально-психологічний кордон. Разом зійтись не можуть..."

Бачите, Владки українських Церков, лідери СКВУ, братські Союзи, молодіжні організації та всі інші "незрячі"! Даремно ви кличете до якоїсь національної згоди і єдності: таж "дважди" доктор Петро Мірчук, який прожив 70 років і є "членом головних управ багатьох українських організацій", ясно і безвідклично говорить вам, що "між українцями існує морально-психологічний кордон і разом зійтись вони не можуть"!

Може цей злочинно-провокативний наклеп д-ра П. Мірчука на всіх українців, що не з його політичної групи, спонукає органічних противників усякого українсько-єврейського порозуміння критичніше прочитати все Мірчукове писання і не піддаватись бездумно його патріотичним сиренам. А тим, кому не хочеться відсівати зерна від половини у Мірчукових писаннях, таки треба прочитати звернення Українсько-єврейського Товариства в Нью-Йорку, що надруковане у цьому ж числі "Нових днів".

Мар'ян ДАЛЬНИЙ

ВІДОЗВА УКРАЇНСЬКО-ЄВРЕЙСЬКОГО ТОВАРИСТВА В НЬЮ-ЙОРКУ

Після довготривалого підготовчого періоду 17 вересня і 14 листопада 1982 р. відбулися в Нью-Йорку збори ініціаторів для оформлення Товариства Українсько-єврейської співпраці на Північну Америку. Збори схвалили статут Товариства, опрацювали відозву до української і єврейської громадськості і вибрали тимчасову управу на період одного року.

Нижче друкуємо цю відозву, підписану всіма членами управи. — Ред.

Українці і євреї!

Ми, підписані під цим зверненням, приносимо вам добру новину: в Єрусалимі і в Нью-Йорку створено єврейсько-українське і українсько-єврейське Товариства. Їхньою метою є поширювати приязнь і співпрацю між українським і єврейським народами.

Ми свідомі того, що шлях, на який ми вийшли, не легкий. Він встелений колодами за давніх і свіжих упереджень, непорозумінь, недовір'я, а то й гніву та ненависти. Навіть тепер, за нашого часу, ці два народи живуть в атмосфері взаємних звинувачень, які ширять незгоду і роз'яत्रюють старі рани. Єврейська преса часто зображує українців як гітлерівських колаборантів, перекидаючи провину одиниць або окремих груп на цілу націю. Українці обурюються з цього і сповнюються почуттям гніву на цілий єврейський народ. Вороги обох народів користаються з цього і докладають величезних зусиль, щоб посилити українсько-єврейську ворожнечу. На додаток лихові, всі ці шкідливі для інтересів обох народів процеси відбуваються за відсутності будь-яких контактів між обома суспільствами. Нема нікого і нічого, хто міг би заспокоїти розпалені пристрасті і спонукати до призагнми.

За таких обставин зібралися в Єрусалимі і в Нью-Йорку два гурти осіб, занепокоєних небезпечним для обох народів станом українсько-єврейських взаємин, і створили згадані вище Товариства. Ці люди переконані, що нинішнє становище українсько-єврейських взаємин ненормальне і нездорове. Вищі засади моральні і інстинкт самозбереження підказують нам, що конче потрібно припинити непорозуміння між євреями та українцями. У нинішній міжнародній ситуації їхні інтереси не розбігаються, а є великою мірою тотожні, і геополітичне становище робить ці два народи природними союзниками. На Україні живе єврейська національна меншість, яка є найбільшою в Європі. Її життя і дальший нормальний розвиток вимагають добрих взаємин з українським довіллям.

Пристаючи до виконання наших завдань і усвідомлюючи, що ми не зможемо перейти до порядку денного без того, щоб приділити увагу нашому гіркому історичному минулому, хочемо наголосити те, що нас поділяло, і те, що нас нині злучає.

Євреї поселилися на Україні в значній масі тоді, коли Польща опанувала українську територію

і довела український народ до стану рабів. Євреї, щоб зберегти себе за нових обставин, мусіли вибирати, з ким перебувати в альянсі — з українцями чи з поляками. З лояльності до влади в державі, в якій вони опинилися, і виходячи з потреби самозбереження, євреї пристосувалися до інтересів польської влади, а не до українців, які не могли їм нічого дати. Отже, силою історичних обставин євреї потрапили до табору ворогів українського народу. Український селянин-кріпак бив євреїв тому, що вони були союзниками його ворога, а не тому, що вони були євреями. Це відрізняло українсько-єврейські стосунки від польсько-єврейських і російсько-єврейських. Так минули десятиріччя й століття... З обох боків пролилося багато крові й сліз, пролунало багато прокльонів. У міжчасі український народ серед неймовірних труднощів піднісся на ноги, створив свою літературу, науку і мистецтво, став освіченішим і гуманнішим, виростив свою інтелігенцію, видавав газети і журнали, створив свій національно-визвольний рух. Це майже унікальне явище в світі, що протягом усієї історії друкованого слова на Україні не було жадної газети або журналу антисемітського напрямку. (1930 року була спроба видавати таку газету у Львові, але за кілька тижнів вона припинила існування, бо не мала читачів). Керівники українського національно-визвольного руху та керівні представники українського суспільства завжди виступали на підтримку інтересів єврейського народу і на користь українсько-єврейської співпраці, назвемо бодай Михайла Грушевського, Володимира Винниченка, Євгена Петрушевича, Костя Левицького, о. Йосипа Сліпого, письменників Тараса Шевченка, Лесю Українку, Михайла Коцюбинського. Особливо слід відзначити героїчний подвиг митрополита Андрія Шептицького — єдиного високого церковного діяча на окупованій гітлерівцями території Європи, який відкрито і рішуче виступив проти нацистського "остаточного вирішення" єврейського питання і, ризикуючи життям, врятував життя сотень євреїв.

На жаль, більшість єврейської громадськості в світі не бажає помічати і розуміти цих і численних інших позитивних моментів в історії українсько-єврейських взаємин і далі плекає антиукраїнські почуття. Частина української громадськості на Заході також не усвідомляє позитивної ролі, яку відігравали численні євреї в економічному житті на Україні та в розвитку української культури, літератури, науки. Єврейська громадськість не розуміє також, що доля єврейської меншості на Україні залежить нині і залежатиме завтра від того, як укладатимуться взаємини з українською більшістю. Обидва суспільства явно в недостатній мірі усвідомлюють, якою мірою корисною була б для них співпраця і як їхні вороги намагаються цю співпрацю зруйнувати.

Цю нову сучасну дійсність зрозуміли і відчули лише кращі представники української та єврейської інтелігенції — дисиденти, які в радянських в'язницях та концтаборах заклали міцні і багатонадійні основи українсько-єврейської дружби і взаємного розуміння.

Як уже було зазначено, деякі євреї звинувачу-

ють український народ у співпраці з нацистами, а українці з обуренням відкидають такі звинувачення проти цілого народу. З іншого боку, упередженням, незнанням і нерозумінням історичних обставин викликало ті звинувачення, що їх українці висували і подекуди досі висувують проти єврейського народу. Єврейська меншість на Україні завжди була, на загал, позитивним і конструктивним суспільним елементом, але часто зазнавала несправедливих переслідувань на підставі необґрунтованих узагальнень і поширення на цілий народ провини окремих осіб або численно невеликих прошарків. Здається, було б дуже корисним і вчасним розгорнути широке наукове вивчення цього питання на підставі історичних матеріалів "Правда єдина визволить нас!"

Закликаємо усіх українців і євреїв доброї волі до співпраці в рамках створених українсько-єврейського та єврейсько-українського Товариств. Місія їх велика, а мета шляхетна.

о. Ярослав Свищук	Марк Поповський
Дейвид Рот	Алекс Максудов
д-р Мирон Куропась	д-р Олекса Біланюк
Євген Стахів	Ян Боровський
Адам Сіммс	Андрій Міхняк
д-р Михайло Воскобійник	д-р Леонид Тарасюк
Ян Голуб'єв	Аллен Кагедан
Соломон Герц	Ісаак Карант
д-р Тарас Гунчак	Іван Сось

ЖИТТЯ І ЗНАННЯ

М. ПАВЛЕНКО

ПРО ЩО ВОНИ МОВЧАТЬ (2)

У передмові до своєї книги "Перстень царя Соломона" відомий австрійський зоолог Конрад Лоренц наводить біблійну легенду про те, що цар Соломон умів розмовляти мовою тварин. "Але я схильний вважати цю казку за істину, — пише Лоренц, — я цілком готовий вірити, і в мене є для того всі підстави, що Соломон справді міг розмовляти з тваринами, навіть не користуючись чарівним перстеном, що його він мав згідно з легендою. Я сам можу робити це і без допомоги магії чорної чи будь-якої іншої... Якщо "сигнальний код" суспільних видів тварин узагалі можна назвати мовою, вона може бути зрозуміла людині, яка вивчала її "словник"..."

Якщо уважно придивитися до системи "людина — тварина", одразу стає очевидною необхідність налагодити між ними прямий і зворотний зв'язок, у даному разі це може бути спільна мова.

Уявіть на хвилину, що людина опанувала, скажімо, мову талановитих і pracowитих гідробудівників — бобрів. Тоді можна було б цілеспрямовано керувати їхнім підводним будівництвом.

Досконально вивчивши мову тварин, тобто знання звукових сигналів, людина може ефективно

використати її проти самих тварин. Так, умістивши пару комарів у клітку з мікрофоном, вчені записали на плівку заклик самця до самки. Тепер цими записами принадають комарів у спеціально створений отруйний туман.

Після тривалих експериментів розшифрували крик самця сарани, який приваблює самку. Коли такий своєрідний "радіозаклик" відтворила електронна апаратура, самки сарани хмарою злетілися до пастки.

На магнітну плівку записали так звані сигнали "найбільшої небезпеки" деяких птахів і почали застосовувати їх на практиці як найефективніший засіб захисту садів, полів.

Велика звукопровідність води і знання акустичних методів зв'язку у риб сприяють удосконаленню сучасних способів рибного промислу.

Відомо, що місця великого скупчення риби становлять не більш як 0,1 процента від загальної площі моря. Значить, шукати рибу в морі — це те ж саме, що голку у копниці сіна. Ось тут і прислужаться рибалкам записані на плівку і підсилені потужним динаміком голоси тварин морських і океанських глибин. Таким способом можна принадавати до місця лову не тільки цінні породи риб, а й великих морських тварин, у тому числі й китів, запевняє відомий радянський біолог А. Г. Томілін...

Знання мови риб допоможе зберегти її поголів'я в умовах інтенсивного спорудження гідровузлів. Було б добре пояснити рибі її мовою, куди пливти, а куди — ні.

Розглянемо ще одне питання. Чи можна сьогодні твердити, що сигнали, якими послуговуються тварини, є продуктом їх мислення?

Комбінуючи, відповідно до обставин, здобутими знаннями у вигляді умовних рефлексів, організм розв'язує різноманітні життєві завдання. Це і є мислення. Однак у найбільш розвинених тварин і відсталої, неосвіченої людини воно здійснюється якісно різними мозковими механізмами. Шимпанзе може досягти й більшого, ніж в описаних експериментах. Але тільки за безпосереднього контакту з предметами і явищами. Тварина успішно опановує мову і засоби її вираження. Однак вона схожа на машинну мову, якої навчала і людина. Звичайно, і нас навчають мови батьки, вчителі, суспільство. Та, як писав Ч. Дарвін, хоч у людини і мавпи є багато спільного, їх відрізняє те, що людина має "дивний механізм" — мову, крім того, у мавпи не може бути думки "про виготовлення знарядь", вона не може "міркувати про Бога і розв'язувати математичну задачу". Одне слово, у неї немає апарату абстрактного мислення, який дав би їй можливість навчитися не тільки за безпосереднього контакту з оточенням, а й через мовні символи і головним чином через них.

Але попри все, встановлення контакту з тваринами — надзвичайно цікава і перспективна справа. Вона розширить наші знання про живу природу і, найголовніше, допоможе зрозуміти ті шляхи, на яких виникла дивовижна і неперевершена властивість, притаманна людському мозкові.

Олена НЕСІНА

РОЗПАД ПРОТОНА І КІНЕЦЬ ВСЕСВІТУ

Останнім часом американські журнали й газети багато пишуть про наукові праці, зв'язані з елементарними частинками матерії та антиматерії.

Згідно з їхніми інформаціями, вчені особливо наполегливо працюють над дослідженнями з основною частинкою матерії — протоном, тобто, над розв'язкою питання, чи протон розпадається подібно радіоактивним речовинам.

Якщо розпад протона підтвердиться — це матиме величезне значення для науки космології. В статті "Матерія та антиматерія" ("Нові дні", ч. II 1981) було зазначено, що "крихту" антиматерії відкрили в лабораторії Каліфорнійського університету. Ця "крихта", або як її назвали, позитрон є елементарною частинкою з масою електрона, але зарядженою позитивно. Коли позитрон зустрічається з електроном, виникає експлозія і обидві частинки зникають, а вся їхня енергія перетворюється на рентгенові проміння.

Закони природи майже симетричні щодо частинок і античастинок. Якщо обсервувати якийсь процес з частинками, а потім той самий процес з античастинками — результати будуть ті самі. Наприклад, випромінюване світло від атома водню (один протон і один електрон) не можна відрізнити від світла, випроміненого антиводневим атомом (один антипротон і один позитрон).

Однак, Всесвіт, здається, збудований виключно з матерії і ніякої антиматерії не помічається, хоч у спеціальних лабораторіях сьогодні досить легко здобути античастинки. Якщо матерію й антиматерію можна продукувати в мікроскопічних розмірах у лабораторіях, то чому Всесвіт збудований виключно з матерії?

Здається, що важливим фактом у розв'язці цього питання є розпад протона. До цього часу протон уважали стабільною елементарною складовою частинкою ядра атома, сьогодні ж багато науковців вважають, що протон розпадається. Кілька підземних лабораторій працюють над тим, щоб побачити це явище. В США, наприклад, у мінесотській шахті для здобування заліза, на глибині 2,000 стіп, збудовані величезні споруди за допомогою яких вчені надіються побачити розпад протона.

Найсильнішим кандидатом на явище розпаду протона є зареєстроване явище, яке відбулось в ядерній лабораторії, глибоко в серці найвищої в Європі гори Мон Блан, у 134 тонному залізному детекторі. Це явище обсервувалось фізиками з Європейського ядерного наукового центру, що біля Женеви. Розпад протона, якщо він дійсно відбувається, пояснить не тільки асиметрію між матерією і її дзеркальним відображенням, антиматерією, у Всесвіті, але також підсилить теорію фізиків, що чотири основні сили природи — сила тяжіння, електромагнетизм, потужна сила, що втримує ядро атома разом, і слаба сила, що відпо-

відає за радіоактивний розпад — можуть бути різними проявами єдиної універсальної сили (Unified field theory). Розпад протона, тобто, перетворення його в легші частинки, а потім в енергію, також покаже те, що Всесвіт колись зникне, вся матерія перетвориться в енергію, бо протон є основною складковою частинкою матерії.

Якщо експерименти покажуть розпад протона, а також швидкість його розпаду, вчені зможуть підрахувати як довго буде існувати Всесвіт. "Ми, може, ніколи не побачимо розпаду протона. Це є спекулятивний експеримент, але він оснований на дуже переконливій теорії" — визнає д-р Маршак, професор Мінесотського університету ("Нью-Йорк таймс, 16 червня 1982).

Як може розпастись протон? Сьогодні вже знаємо, що протон не є найелементарнішою частинкою. Він складається з ще менших частинок, т. зв. кварків, які тримаються разом за допомогою іншої групи частинок — глюонів. Можливо, що деякі глюони є "затяжки" і можуть порушити стабільність кварків з яких складається протон. Такі глюони можуть викликати перетворення кварків в іншу групу частинок, надзвичайно легких, т. зв. лептонів. Перехід кварків у лептони створює умови для розпаду протонів.

Якщо протон є нестійкий і може розпастися та перетворитися в енергію, тоді зворотний процес також можливий, тобто, сам протон може бути створений з квантів енергії. Вчені допускають, що при деяких особливих умовах може виникнути більше протонів, ніж антипротонів, чим можна пояснити те, що сьогодні Всесвіт складається з протонів, а не однакової суміші протонів і антипротонів. Якби така суміш існувала, то ці частинки при зударі зникли б, знищуючи еволюцію галактики у Всесвіті.

Однак існування протона і відсутність антипротона не врятує знищення галактик, бо як уже вище сказано, якщо протони розпадутся, то Всесвіт залишиться без атомів, цебто, без матерії, а це значить, що галактики зникнуть і прийде кінець Всесвіту.

Але нам турбуватись про це нема чого. Якщо протони розпадаються, вони розпадаються дуже поволі. Останній протон зникне через 10^{31} років. Число 10^{31} означає один за яким слідує тридцять одне зеро. Для нас — це вічність, адже Всесвіт існує всього тільки 10^{10} , тобто, десять мільярдів років.

РЕНТГЕН І ЕЛЕКТРОНІКА

Рентгенівські знімки часто виходять нечіткі, їх можуть "прочитати" лише досвідчені лікарі. Заради справи взялися вчені ФРН, скориставшись електронікою. Спеціальний пристрій зчитує рентгенознімок, після чого інформація засилається в ЕОМ. Тут спеціальні програми суб'єктивної синтези кольорів "стирають" другорядні компоненти і підкреслюють важливі для діагнозу. Опрацьована інформація передається на екран кольорового телевізора і фотографується.

Фрагмент з драми "Маруся Чурай": О. Булат — "Маруся", М. Хабурський — "дяк".—Фото І. Корець

ГОСТЮВАННЯ ЛІНИ КОСТЕНКО В ТОРОНТО

("Муза" інсценізувала "Марусю Чурай")

Мова не про особисте гостювання Л. Костенко, а радше — творче. 12-го грудня 1982 року, в Інституті св. Володимира, талановита поетеса заговорила до нас словами своєї героїні Марусі Чурай:

Весна прийшла. Скасовано угоду.
Вся Україна знову у вогні.
Цвіте земля, задивлена в свободу.
Аж навіть жити хочеться мені...

Драматична група "Муза" заслужила не лише на аплодисменти і на признание за інсценізацію "Марусі Чурай"...)*)

"Сміливо", "вдало", "майстерно" — чути було захоплені оцінки присутніх після останньої заплони. Справді, молоді акторки і актори так переживали свої ролі, що це пережиття нав'язувалося публіці. Виконавців нагороджено оваціями.

Перші GRATULACIЇ належать панові М. В. Гаві, мистецькому керівникові "Музи", який одночасно був інсценізатором, режисером та актором у постановці цієї драми.

Найбільш рухливою була перша дія, де відбувалися судові переслухання. Замітно відігравали свої ролі Максим Колесник (суддя), Тарас Мачула (Пушкар) і Юрій Горгота (писар). Вправно виступали в своїх ролях Роман Гурко як старшина Іван Іскра, Володимир Бабич і Дмитро Пливичайка як молоді запорозжці...

У другій дії з особливою вмільстю відіграла роль Бобренчихи Катерина Матковська. У ролі Гриця виступав Микола Шевчук з відповідним поєднанням безвольності та підкорення. Окремий букет квітів належало б вручити Олені Булат за її майстерне та чутливе відображення Марусі Чурай. Як завжди, талановиті Хабурські — Роман в ролі післанця, Любомир як паломник і Олег в ролі сторожа — залишили свою незамітну печать.

Подяка за признание належить також Надії Куцій-Ковальчук, яка, як дикторка, оркеструвала цілою інсценізацією. Також належить подякувати

*) Короткий зміст роману-драми Ліни Костенко див. статтю Дм. Чуб. Роман "Маруся Чурай" ("Нові дні", липень-серпень 1980).

У ролях козаків: С. Гріло, Т. Мачула і Б. Стукало

ти "закулісникам", що спричинилися до цієї вда-
лої постановки. Єдина замітка до цієї успішної ін-
сценізації (поминаючи несуттєві недомагання тех-
нічного характеру) — це що остання відслона над-
то раптово закінчується.

Вистава закінчилася, але Маруся Чурай жила в
кожному з присутніх завдяки слову Ліни Костенко
і завдяки відтворенню його драматичною групою
молоді "Муза".

Щире Вам спасибі.

Юрій Ганас

(Скорочено за "Н. Ш.")

КОНЦЕРТ СУЧАСНОГО МИСТЕЦТВА У НЬЮ-ЙОРКУ

12-го грудня 1982 року відбувся в Українському
Інституті Америки концерт сучасної музики і сло-
ва, що його спільно zorganizували сценічно-ми-
стецька група УНСоюзу та Український Інститут
Америки.

Програма переведена молодими артистами від-
ходила далеко від шаблону. Відданість і ентузіазм
виконавців захопили слухачів і полонили їх все-
ціло.

Лідія Гаврилук виконала добре підібрані пісні
Володимира Івасюка та інших сьогочасних україн-
ських композиторів при акомпаньяменті фортепіа-
на, бубна та бандури братів Юрія і Олеса Фурди.

Олесь Кузишин, відомий молодий музикант і ком-
позитор, відспівав, акомпанюючи собі на фортепіа-
ні, ряд нових пісень з України, також своїх влас-
них.

Володимир Курило читав із чуттям твори Ми-
коли Руденка, Василя Стуса і Зіновія Красівського,
а Аня Дидик виконала монтаж віршів Ірини Сеник,
Ірини Стасів-Калинець і Стефанії Шабатури.

Цей наскрізь успішний концерт, яким провадила
Марта Кордуба, є першим у серії, що їх плянує
перевести сценічно-мистецька група Українського
Народного Союзу і Українського Інституту Амери-
ки. Інформації про пляновані імпрези можна отри-
мати в М. Кордуби, тел.: (201) 451-2200 або (212)
227-5250.

МІЛЬЙОН НА... ХВИЛИНУ

Підраховано, що світ витрачає понад один міль-
йон доларів кожної хвилини (вдень і вночі, сім
днів на тиждень) на зброєння. Сила всіх атомових
бомб на мільйон разів більша від сили бомби, яка
знищила Гірошіму під час Другої світової війни.
Сьогодні на кожного мешканця Землі припадає три
і пів тонни TNT.

ГУМОР

Макар ДУДА

ПОЗИТИВНІ АСПЕКТИ

(Поради тим, хто їх шукатиме в СРСР)

Вельми цікаву статтю опублікував "Нью-Йорк
Таймс" 25 жовтня про 165 американців, які віль-
но, без жадних перешкод пройшли дві тисячі миль
по СРСР, вільно і без жадних обмежень повсюди
спілкувалися з людьми різних професій і в ре-
зультаті "без жадних сумнівів переконалися в по-
зитивних аспектах советського життя."

Мене це страшенно вразило. Ну, хай, думаю
собі, комусь одному таке привиділось, але ж спра-
ва йде про чималенький табун людей. І на дві
тисячі миль! І скрізь вільно, доступно, одверто,
правдиво, без жадних заборон і обмежень! Боже
ж мій! Який же то разуючий прогрес відбувся за
якихось два-три роки, відколи я там був!

І я вже догадуюся, як нові сотні охочих зби-
раються повторити такий чудовий вояж. Бажаю
їм успіху і хочу подати деякі рекомендації та
практичні поради.

Переконалися, що багато побажає поїхати не в
гурті, а індивідуально. Адже ж тепер це вільно,
без перепон. Будь ласка, йдіть до трансгенства,
беріть квиток, сідайте в літак — і за якихось
вісім-дев'ять годин виходьте, скажімо, в харків-
ському аеропорту.

Одну хвилину!... Нагадую, ви прилетіли са-
мостійно. Наче це не в Харків, а в Париж або
Лондон. Вас ніхто не зустрічатиме, не приїде по
вас урядова "Чайка", не чекатимуть вас милі
супроводжувачі, ніхто не повезе до кращого го-
телю, ніхто не братиме у вас інтерв'ю. Ви зви-
чайнісінький пасажир, що прилетів до цього міста,
бо так йому забажалося.

Розумію вашу розгубленість від незнайомого
міста. Я теж маю й досі клопоти в Нью-Йорку.
Тож не дуже розстроюйтесь, якщо вам не
вдасться впіймати таксі. Ідіть до автобусної зу-
пинки номер 5. Можливо, коли прийде перша ма-
шина, вас у штурмовому натоплі трохи потов-
чуть і відіпхнуть набік, — не журіться, за півго-
дини ви таки влізете в автобус і щасливо доїдете
до готелю.

Якщо це буде вечірній час, у вас, на жаль, ви-
никнуть невеличкі проблеми з поселенням, але,
перекунявши у вестибюльному кріслі ніч, ви ма-
тимете добру нагоду стати першим у черзі до
віконечка головного адміністратора. Я його знаю,
цього Сидора Петровича. В тому готелі він цар
і володар, від нього залежить ваша майбутня до-
ля. Не дай Боже, щоб ви йому сказали просто, що
ви хотіли б поселитися саме в цьому готелі тому,
що він носить ім'я славетного міста, куди ви впер-
ше приїхали. Він навіть не гляне на вас, кинувши
крізь зуби: — Местов нет! Але послушайте мене,
нахиліться ближче до віконечка і тихо скажіть:
— "Вам привіт від Макара Івановича"... Це як
пароль. В ту ж мить він гляне на вас, подасть ан-
кетки, ви їх заповните і вважаєте, що ви вже си-

дите в номері готелю! Між іншим, разом з анкетками подайте грошову купюру.

Оселившись, можете певний час відчувати себе цілком вільним у своїх подальших діях. Чому певний час? Не приведи господи, щоб саме в ці дні до міста прибула делегація американців або японців, які знову приїхали, щоб переконатися в позитивних аспектах тамашнього життя, — тоді пробачте, ніякий Макар Іванович нічим вам не зможе допомогти. В одну мить, хоч це буде й серед ночі, вас в одних підштанцях витурять з кімнати і будете ви знову ночувати у вестибюлі, поки мій знайомий адміністратор не покладе вас на шостий додатковий розкладущі в готелевому гуртожиткові, розрахованому на чотирьох осіб.

Але будемо сподіватися, що ні Біллі Грем, ні автор листа до "Нью Йорк Таймс" Ричард Дитс не прибудуть на вашу голову до цього готелю і ви матимете змогу ще ближче пізнавати позитивні аспекти советського життя.

Добре виспавшись, поспідаєте на шостому поверсі. Мила буфетниця Клава (передайте привіт від мене!) почастує вас яєщиною на салі або сардельками, які вийматиме з гарячої води в каструлі своїми ніжними пальчиками. Ви навіть здивуєтесь: "Пальцями?!" — "А воно мені не пече", грайливо відповість делікатна жіночка.

Ймовірно, хоч раз вам захочеться пообідати в ресторані. До "Інтуриста" не ходіть. Там цього разу будуть делегати з братнього Мозамбіку, і всі кращі харчі дістануться їм. Доведеться завітати до "Театрального" на Сумській вулиці. От біда! — тут буде рибний день. Не любите риби — можете відмовитись. Якщо завітаєте до ресторану "Червона Москва", там матимете змогу після картопляної супи попробувати фірмену котлету по-московськи. Котлету по-українськи не рекомендую, в ній максимум 30 процентів м'яса, решта так звані компоненти. А в московській все таки відчуєте запах м'яса. У всякому разі вважайте, що ви добре попоїли і запили компотом з сушених фруктів. Не голодні, жити можна.

Розумію вас, вам би хотілось краще розв'язати проблему харчування. Тим паче, ніхто вас не зобов'язує їсти виключно сардельки чи котлети. Ви цілком вільні у своєму виборі. Можете й не ходити до ресторанів. Харчуйтесь самостійно. Самі собі готуйте. Де, спитаєте? Скажу. В своєму номері. На електроплитці. Де її взяти? У тієї ж Клавоочки. Вона дасть навіть і соковорідку. Певна річ, віддачите.

Далі ви замислюєтесь, де купити продукти. Попереджаю, — не говоріть так. Громадянин країни зрілого соціалізму ніколи, ніде й нічого не купує,

ПАЛЬНЕ — ПОВІТРЯ

Австрійський винахідник Карл Лаа переконаний: через кілька років на вулицях міст з'являться вантажні й легкові пневмоавтомобілі, якими, заправивши стисненим повітрям, можна буде проїхати близько 70 км. Такі машини безшумні, вони не забруднюють атмосферу. Наочний доказ — діючий модель пневмоавтомобіля, який Лаа демонстрував на Нюрнберзькому з'їзді винахідників.

а лише дістає, або бере, якщо де дають. Якщо ви поцікавитесь, де що й коли дають, не розраховуйте, що це буде в ближчому від вас "Гастрономі". Сьогодні це може бути на Тракторному, завтра на Салтівці. Ні туди, ні аж туди ви не встигнете. Але не переживайте, я вам підкажу, де ви зможете дістати м'ясо. Поблизу готелю є невеличкий критий ринок. Коли зайдете до нього, побачите з обох боків ряд прилавків, йдіть наліво, де по всьому фронту порожніх прилавків написано кілька разів слово "М'ЯСО", підійдіть до сьомого прилавка і спитайте Віктора. Він підійде, ви неголосно скажете: — "Я від Макара Івановича." Він одразу відгукнеться запитанням: "Скільки? Багато не просіть, на перший раз вистачить вам кілограма. Він зайде до бічної комірчини і винесе вам загорнені в газету "Правда" отакенні стейки! Ви таких і в США не бачили! Потім він скаже, скільки з вас грошей, ви платите, ховаєте м'ясо в портфель і біжите смажити його. Їсти можете й без гарніру, щоб не вожжатися з картоплею.

Не дорікайте, що я так докладно говорю про харчі. Голодний, ви ні за що не побачите позитивних аспектів. Не звернете увагу на справді розкішне метро в місті, не матимете інтересу відвідати музей та картинну галерею, не підете подивитись на один з небагатьох уцілілих у місті пам'ятників української старовинної архітектури — Успенський собор 16 віку, в якому, можливо, й досі міститься авторемонтна майстерня (звичайно, пізнішого віку), не станете прогулюватись по чистеньких затишних міських парках, не побажаєте піти послуhati оперу, щойно створену на відзнаку чергового державного свята.

Але, маючи бодай один стейк на день, ви відразу відчуєте позитивні аспекти. Нема сумніву, що ті відважні 165 американців були нагодовані не тільки стейками, але й кав'ярюм, яким нещодавно засліпили було очі преподобному американському проповіднику свободи релігії в СРСР, а до того ще й почастовані "Столичною", міцно і з усіх боків оточені піклуванням, в результаті якого вони так вільно подорожували і стрічалися з людьми і без жадних перешкод пізнавали позитивні аспекти тамашнього життя до такої міри, що й досі аж захлинаються на шпальтах "Нью-Йорк Таймсу" від рожево-кав'ярного захоплення.

Можливо, ви б побажали мати ще деякі поради. Але, на перевеликий жаль, я не маю наміру, власне, стараюся утриматися давати рекомендації відносно того, наприклад, яким би способом ви могли б зустрітись і справді вільно поговорити з людьми. Наприклад, з простим робітником, службовцем, пенсіонером. Поцікавитись про те та про се з ними. Розпитати про те, які проблеми їх турбують. Провідати бодай одного "відказника". Запитати, які у них позитивні аспекти. Поцікавитись взагалі, хто про що думає-гадає...

Пробачте, це вже інакодумство. Втручання у внутрішні справи.

А позитивні аспекти, — вони для туриста представлені на поверхні. І як бачите, б'ють невіглазів обухом по голові.

П.С. Макар Іванович, — це не я. Так звуть одного впливового ділка мійського масштабу. Його навіть у цілій області баялись...

ПОМЕР ЮРІЙ КІСТЯКОВСЬКИЙ

За повідомленням "Свободи" д-р Юрій Б. Кістяковський, видатний фізико-хімік, який працював над виробом першої атомової бомби, помер 9-го грудня 1982 року. Йому було 82 роки.

Д-р Ю. Б. Кістяковський народився у Києві 1900 року як син Богдана Кістяковського, відомого правника, соціолога і філософа права, автора численних праць і редактора творів Михайла Драгоманова. Ю. Кістяковський виїхав з України після Першої світової війни і студіював у Берліні, де здобув ступінь доктора. До США приїхав у 1926 році. Був професором Гарвардського університету. В роках 1944-45 Ю. Кістяковський був керівником відділу вибухових речовин атомової лабораторії в Лос-Анджелос, Н. М. Він запланував спосіб уложення вибухових матеріалів для детонації атомової бомби. В роках 1959 до 1961 д-р Кістяковський був дорадником президента Д. Айзенгавера в справах науки і технології. Він належав до групи дорадників Агентства контролю зброї і роззброєння при американському уряді від 1962 до 1967 року, але зрезигнував зі свого посту дорадника у справах зовнішньої політики через непорозуміння із президентом Джансоном щодо війни у В'єтнамі.

Д-р Кістяковський в останніх роках був сильним речником проти нуклеарної зброї і очолював товариство, яке старалося вплинути на контроль зброєння і тим зменшити небезпеку атомової війни. Він кількакратно критикував зовнішню політику президента Рональда Регана.

Д-р Кістяковський залишив понад 200 праць із фізичної хемії.

Останні роки свого життя д-р Кістяковський хворів на рака, але причини смерті не подано. Він залишив дружину та дочку Віру, що є також відомою із своїх наукових праць в ділянці фізики.

Покійний був членом Наукового Товариства ім. Шевченка в США. Слід відмітити, що обидва вуйки покійного так, як і його батько, брали активну участь в українському науковому і політичному житті.

Володимир Кістяковський був видатним фізико-хіміком, а Ігор правником, що за часів правління гетьмана Павла Скоропадського займав пост міністра внутрішніх справ.

СВ. П. ЙОСИП ФІЯЛА

"Новий шлях" приніс сумну вістку, що 29 листопада 1982 року помер в Оттаві після довгої хвороби популярний і шанований усіма інженер-будівельник і архітект Йосип Йосипович Фіяла.

Народжений у Києві 27-го серпня 1893 року, Йосип Фіяла закінчив Київську консерваторію, а по революції також Київський політехнічний інститут, і працював архітектором аж до вибуху Другої світової війни. До Канади прибув з Бельгії в 1954 році. Працював за фахом, а вийшовши на емеритур, жив у своєї дочки і зятя Кіри і Степана Яворських в Оттаві. Тут брав дуже живу участь у куль-

турному житті української столичної громади й зокрема видатно спричинився до будови української православної церкви Успіння Пресв. Богородиці. Сл. п. Йосип Фіяла був також добрим піаністом-аккомпаньйором і малярем. Пам'ятаємо його 70-літнім патріархом кремезної аристократичної статури, завжди погідним і життєрадісним, як і його численні акварелі. Таким він і залишиться для нас назавжди.

М. Дальний

У НЬЮ-ІОРКУ ВБИТО РОСІЙСЬКОГО ДИСИДЕНТА

7-го грудня м. р., найшли у помешканні в Мангеттені 48-річного Юрія Брохіна мертвим.

Ю. Брохін, який приїхав до США з СРСР у 1972 році, був письменником і фільмовим режисером. Він створив біля 20 фільмів заки виїхав з СРСР.

Перебуваючи у Західному світі, він написав і видав дві книжки у відомому видавництві Рендом Гавз, які були сильно протисовєтського змісту. Перша із них опублікована в 1975 році п. н. "Проституція на вулиці Горького", а друга видана у 1978 році про олімпійських змагунів в СРСР п. н. "Велика червона машина".

Брохіна найшли на його ліжку з пострілом над вухом, який був смертельний.

Поліція відразу відкинула грабіж як мотив вбивства тому, що в мешканні Брохіна знайдено 15,000 доларів готівкою зовсім непорушених.

Покищо іде слідство, хто і з яких причин міг вбити Ю. Брохіна.

- ("Свобода")

КАРТИНА НА БЕРЕЗОВІЙ КОРИ

Невідомо, хто сотні років тому назад написав на бересті славнозвісні новгородські грамоти. Але в наші часи до березової кори цього природнього матеріалу як основи для художнього твору, звернувся харківський художник (недавнім ливарник місцевого заводу) Борис Чурилов.

В розмові з журналістами він розповів: "Якось гуляючи в лісі, я побачив клаптик кори, який звисав на стовбурі берези. Я провів по тому клаптику риску олівцем і був вражений: замість чорного лишився виразно жовтий слід, який неповторно відрізнявся від кольору кори. І ще я помітив, що колір міняється від сили тиску олівця. Як дивно-вижно просто, — я знайшов новий метод художнього зображення. Він мене так захопив, що я зараз, крім березової кори, нічого кращого для себе не знаю".

Берестяні картини Бориса Чурилова неодмінно пов'язані з історією українського народу. Вивчаючи архівні матеріали та археологічні знахідки, він відтворив на бересті будівельний комплекс Києво-Печерської Лаври, церкву Спаса на Берестові, Кирилівський монастир, Софіївський собор, собори Ірини, Георгія.

Крім музеїв Києва і Москви картини Бориса Чурилова виставлялися в музеях Парижу та Гамбургу.

ДЕЩО ПРО ЛЕВКА РОМЕНА ТА ІНШЕ

Прочитавши в "Нових днях" ч. 11 (393) згадку п. Петра Роєнка під заг. "Поезії Л. Ромена", я був дещо заскочений, що під псевдом Левка Ромена ховався Степан Ковальський. Про Л. Ромена я чув, як про поета, а про Степана Ковальського — як мовного редактора чи, пак, коректора...

І якраз згадка п. П. Роєнка і пригадала мені про того Ромена, присутнього (здається, це був 1975 рік) в Інституті св. Володимира в Торонто на сходах Об'єднання Письменників "Слово", що відбулися незадовго перед літературним виступом поета О. Зуєвського. Тоді Ромен звернувся увагу Іванові Боднарчукові, чому той у зладжених ним підручниках викинув "сьомий відмінок". Очевидно, на цей закид президія і деякі присутні zareагували негативно, потрактувавши Ромена-Ковальського, як "дурачка", і він, бідолаха, взявши свій старенький капелюх і течку, опустив залю...

Мені дуже дивно, що редакція "НД" у своїй примітці закидає Л. Роменові, що він, мовляв, і сам ігнорує той "сьомий відмінок" у своїй поезії. Та ж чи хтось колись дотримувався в поезії якихось там відмінків? (А чи не надто відважно й помилково це твердження? — Ред.)

Антін Ляшковський-Коломієць, Торонто

ЗАСТЕРЕЖЕННЯ ПРОТИ БОРИСА БЕРЕСТА

У місячнику "Нові дні" за січень 1978 року було надруковано оголошення під заголовком таким: "НОВЕ ВИДАННЯ ПРАВОПИСНОГО СЛОВНИКА". Оголошення дуже обширне, вихваляє на всі лади цей "унікальний" словник, запевняючи, що "це монументальне видання вийде в трьох томах, матиме понад 1,200 стор. друку, міститиме понад 120 тисяч слів і буде опрацьоване в тверду люксову обгортку, тиснену золотом" і т. д., і т. п. Далі говориться ще й таке: "Група співробітників ІУМ (Інституту Української Мови) закінчила укладати перший том "Правописного словника", що матиме понад 400 стор. друку. Укладачами цього тому були Борис Берест, Віталій Лехтер і Алла Цівчинська. Відповідальним редактором призначений Борис Берест..."

Отже з оголошення у вашому місячнику й "Повідомлення" з часопису "Шлях перемоги" від 16. 10. 1977 р., яке показав мені один "добродій", я переслав зараз же за такий "люксовий словник" 30 амер. дол. на адресу таку:

Ukrainian Language Institute
P. O. Box 54101, Linden Hill St'n
New York, N. Y. 11354, USA

Почекавши з пару років на "унікальний словник", я пишу запитання, мовляв, що є з Вашим словником, перешліть будь ласка хоч один том (аякже, "вже складений", але на видрукування чекає і до цього дня, хоч і має свою власну друкарню!). І так на протязі чотирьох років я писав аж три рази листи-запитання за "золотом тиснений словник", не отримавши ні разу жадної відповіді.

Коли замовлявся словник, то ніхто не думав, що це є своєрідний трюк, звичайнісінька западня Бориса Береста, підмаскована під "інститут української мови". Читачі "Нових днів"! Застерігайтеся прізвища БОРИСА БЕРЕСТА появою в будь-якій пресі з його гаками-заманками на різні "люксові патріотичні речі"! Цей псевдо-Берест збагнув заманку на довгі-товсті доляри, щоб видурити наперед гарну суму... й посміхатися з наївняків патріотів, яких так легко вдалось йому загачкувати на цю "дорогу серцю українця" річ.

На численні листи-запитання численних передплатників з приводу цього словника не дає цей "інститут" жадної відповіді. Навіть уже втрутилися в цю справу чужі консульства в Нью-Йорку, але Б. Береста не бентежить і це. Тож ще раз, застерігайтеся псевдопрізвища Борис Берест де та з чим він не виступав би з своїм "доляровим патріотизмом" у передплатах-пожертвах на "люксові-унікальні-монументальні-патріотичні" речі!

Ображений-обурений Борисом Берестом

В. Ірклієвський, Авгсбург

ЗА ДОБРЕ ІМ'Я "ЕНЦИКЛОПЕДІЇ УКРАЇНОЗНАВСТВА"

У "Нових днях" за листопад 1982, на стор. 9-й, надруковано переклад статті І. Дюбуа "Дисертація про українське мистецтво в Сорбонні". Під статтею, на стор. 2-й, надрукована така примітка (подаємо скорочено):

"Прізвище К. С. Малевича навіть не згадується в "Енциклопедії Українознавства"... Заглянув в "Українську малу енциклопедію" проф. Євгена Онацького, то в ній також немає згадки про супрематизм..."

Твердження (перекладача) А. Г., що прізвище К. С. Малевича навіть не згадується в Енциклопедії Українознавства, не згідне з дійсністю, як це доводить гасло в ЕУ2 "Супрематизм", том 8, стор. 3104, де сказано, що Казімір Малевич був зачинателем супрематизму. Є також загальна стаття про модерне мистецтво в англомовній АЕУ1, том 2, стор. 566, де К. Малевич згаданий як один з модерних малярів...

До Вас прохання: видрукувати якнайшвидше це спростовання в ім'я правди для оборони редакції ЕУ і АЕУ, яка бореться з поважними трудностями, щоб закінчити ці монументальні твори, та й для Вашого доброго імені... Я особисто високо

ціную Ваше видавництво за добрі, об'єктивні і звичайно втримані на високому поземі статті. Бажаю Вашому журналові найкращих успіхів...

Євген Ф. Борис, голова патронату
осередку НТШ Сарсель, Торонто

На нашу думку, ненавмисний недогляд редакції ЕУ в тому, що не приділила К. Малевичеві окремого гасла, на яке він безперечно заслуговує. Наша ж вина в тому, що ми не перевірили гасла "Супрематизм" в останньому (8-ому) томі ЕУ, в якому прізвище К. Малевича згадано, а якого (останнього тому) наш сумлінний співробітник А. Г. під рукою не мав, коли робив переклад статті.

Та все ж таки, просимо читачів мати завжди на увазі, що не зважаючи на будь-які недогляди і неточності (де їх немає?), сарсельська Енциклопедія Українознавства — це єдина найоб'єктивніша і найновіша наша енциклопедія і тому вона заслуговує на нашу найщедрішу підтримку. Кращої енциклопедії в нас немає і не скоро буде. Тож допоможим морально і матеріально завершити цей монументальний твір, бо лиш у додатку до останнього тому буде можливо доповнити інформації й додати нові гасла, а серед них і гасло для К. Малевича.

Редактор

ВІДПОВІДЬ Т. ЗВ. ВОГНЕДАРОВІ

У відповідь на зауваження *Ярополка Вогнедара* ("Нові дні", листопад 1982) дякую за в'яснення, що "дажбожники зародились якраз в Західній Україні... коли зароджувався рух українського націоналізму..." А то дехто справді міг би подумати, що їм аж 10,982 роки. Що ж до "національного консенту, згоди" то, будь ласка, не турбуйтеся: секта "дажбожників" — це не проблема України, а проблема переміщених осіб.

Я. Х.

ЧИТАЧІ ПРО "НОВІ ДНІ"

Шановний п. Дальний!

Висилаю грошовий переказ... на поновлення передплати і на пресовий фонд "Нових днів". Ваше святково-новорічне звернення змушує кожного з нас серйозно задуматися над долею "Нових днів". Не хочеться думати, що за порівняно короткий час можемо втратити журнал на появу якого багато з нас чекає з нетерпінням...

Ніна Кузьменко, Лондон

**

Вельмишановні!

Пересилаю плату за 82 рік, передплату на 83 р. і пожертву... Люблю культурний журнал "Нові дні" і культурних редакторів. Бажаю Вам кріпкого здоров'я в Новому Році і веселого свята Різдва Христового.

М. Ковалевський, Ст. Под, Мінн.

... Прийміть мій чек на 60 дол. З них передплата на два роки, а решта на розбудову журналу. Журнал дуже цікавий і легко читається.

Щербань Катерина, Торонто

**

... Посилаю річну передплату за "Нові дні" \$20.00, бо вони варті того, щоб їх читати.

З пошаною за Вашу працю
Мгр. В. Пакуляк, Міннеаполіс

**

... Бажаю успіху і витривалості. Сьогодні показували по телевізії, що в Америці Міссісіпі "вилізла" з берегів і позаливало великі площі. В Австралії майже чотири роки була засуха. Більйонні витрати... Безробіття росте годинами, так і дорожнеча. Японія, Китай, Корея і інші південно-східні азійські держави забивають своїм експортом. Більше як половину фабрик австралійських позакривали.

Але ще жити можливо.

І. Бринза, Австралія

**

... Пересилаю чек на 40.00 дол. із яких на передплату — 30.00 і на коляду (прес.фонд) — 10.00... Ще бажаю, щоби наш журнал і на майбутнє був на високому рівні, як дотепер. Не обнижуйте його якості довгими "репортажами" й не дуже вже дотепними приповідками в них.

М. М-кий, Торонто

**

Працівникам журналу "Нові дні", з Різдом Христовим і Новим роком — сили і витривалості, і вдячності за те, що ми можемо читати культурний журнал, бажають **ЧИТАЧІ**.

А. У-ць, Гамільтон

**

... Висилаю чека на 40. дол. на передплату й розбудову журналу... Надіюсь, що й далі наша редакція буде подавати справедливий, цікавий і різноманітний матеріал.

Хотілося б бачити й читати більше правди про боротьбу за нашу державність, за нашу незалежність...

І. Юречко, СолтСт. Марі, Онт.

**

Спасибі за те, що відпалили у грудневному числі проф.-д-рові-редакторів-суспільному критикові Овечку й Укrapрес-у. Я вже давно думав щось такого написати йому, але не клеїлось і часу шкодував. Тепер Ви мене виручили... Признаюсь, що я мав вищі надії на "Укrapрес" і тому відразу передплатив. Але кожне число — це розчарування.

Вітаю Вас
Х. Р. Л., США

POSTAGE PAID AT TORONTO

Second Class Mail Registration
Number 1668

If not delivered please return to:
NOVI DNI

Box 126, Postal station "N"
Toronto, Ont., Canada M8V 3S4

СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ НА РОЗБУДОВУ В-ТВА "НОВІ ДНІ" ЗА СІЧЕНЬ 1/83

С. Лавута, Віловдейл, Канада	50.00
І. Козачок, Монреаль, Канада	35.00
М. Чічкала, Нью-Йорк, США	35.00
І. Наливайко, Гамільтон, Канада	29.00
пані А. Повстенко, Сільвер Спринг, США	25.00
Де Шудрій, Рівер Веле, США	25.00
Т. Г. Коба, Лондон, Канада	20.00
П. Свириденко, Тандер Бей, Канада	20.00
Т. Хохитва, Лавдердел, США	20.00
С. Боженко, Сан Франціско, США	20.00
В. Андре, Байсайде, США	15.00
В. Соїко, Монреаль, Канада	15.00
пані Д. Садівнича, Клівленд, США	10.00
М. Ковальський, Ст. Павел, США	10.00
І. Даценко, Торонто, Канада	10.00
А. Кулагин, Сердіс, Брит. Колум.	10.00
А. Максимлюк, Оро, Канада	10.00
Г. Шмигуль, Сіракузи, США	10.00
о. Іван Кіт, Белгія	10.00
В. Ростун, Чікаго, США	10.00
Б. Томашевський, Оттава, Канада	10.00
М. Мотта, Бостон, США	10.00
П. Ф. Наконечний, Герлянд, США	10.00
пані Т. Баюк, Чікаго, США	10.00
пані М. Дяконова, Пентінктон, Канада	10.00
пані Е. Рудевська, Саскатун, Канада	10.00
П. Форманюк, Лос Анджелес, США	10.00
М. Гринь, Торонто, Канада	10.00
В. Пономаренко, Клівленд, США	10.00
М. П. Новак, Лос Анджелес, США	10.00
Ф. Возкодав, Торонто, Канада	10.00
В. Павленко, Філадельфія, США	7.00
пані Т. Слюсар, Філадельфія, США	6.00
П. Гсрунів, Вінніпег, Канада	5.00
Д. Пальчік, Трой, США	5.00
Ю. Стефаник, Едмонтон, Канада	5.00
пані О. Юхименко, Торонто, Канада	5.00
І. Юхименко, Іслінгтон, Канада	5.00
В. Матвієнко, Ля Селс, Канада	5.00
М. Перекліта, Торонто, Канада	5.00
А. Камінський, Вестон, Канада	5.00
пані Л. Доброноженко, Лавдердейл, США	5.00
пані М. Стрілецька, Монреаль, Канада	5.00
С. Геля, Торонто, Канада	5.00
пані Н. Кузьменко, Лондон, Канада	5.00
С. Федосенко, Торонто, Канада	5.00
І. Добровольський, Содбури, Канада	5.00
о. Д. Свириденко, Содбури, Канада	5.00
Т. Омилянєнко, Вінніпег, Канада	5.00
П. Вороб'ївський, США	5.00
пані В. Антипенко, Філа, США	5.00

І. Шаботинський, Іслінгтон, Канада	5.00
В. Надрага, Сільвер Спринг, США	5.00
пані А. Голондзовська, Соларвін, США	5.00
В пам'ять свого чоловіка і батька сл. пам.	
В. Ф. Голондзовського	
М. Хархаліс, Торонто, Канада	5.00
І. Шумук, Вернон, Канада	5.00
В. Горкуш, Пимовт, США	5.00
п. Заверіхин, Торонто, Канада	5.00
пані А. Никитюк, Порт Алберні	5.00
В. Гвоздецький, Салт Лейк С.	5.00
А. Шиманський, Бургабі, Канада	5.00
Я. Г. Лісович, Австралія	3.00
О. Третяк, Ст. Губерт, Канада	3.00
пані К. Вовкодав, Торонто, Кан.	2.00

АВСТРАЛІЯ

С. Кіт, Австралія	10.00 австр. дол.
І. Дем'яненко, Австрал.	6.00 австр. дол.
К. Каздоба, Австр.	3.00 австр. дол.
І. Дніпровий, Австр.	2.00 австр. дол.
Ф. Бромат, Австр.	1.00 австр. дол.

Англія

П. Діхтяр,	10.00 англійських фунти
Д. Лосниця	8.00 англійських фунти

Спасибі всім за допомогу.
Редакція і адміністрація "Нових днів"

КНИЖКИ НА ПРОДАЖ

Петро Волиняк, КИЇВ — Читанка для 3-ої класи 4-те видання.	Ціна 3.00 дол.
Петро Волиняк. ЛАНИ — Читанка для 4-ої класи 4-те видання.	Ціна 3.00
І. Бережний. УКРАЇНСЬКА МОВА. Початкова граматика української мови.	Ціна 3.00 дол.
Д. Чуб. СО ТІС ІС АВСТРАЛІЯ. 112 стор., в м'якій оправі.	Ціна 3.50 дол.
В. Винниченко. МІЖ ДВОХ СИЛ. Драма на 4 дії.	Ціна 2.00 дол.

УВАГА! Просимо до замовлення додати 15%
на поштову оплату.
Вижче подані книжки замовляти в адміністрації
"Нових днів"